

Wyniki Standardowe 2012 uzyskane przez indywidualne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

Część II. Analiza Wyników Standardowych

WARSZAWA 2014

Wyniki Standardowe 2012 uzyskane przez indywidualne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

Część II. Analiza Wyników Standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

mgr inż. Monika Bocian

mgr inż. Beata Malanowska

Warszawa 2014

Redakcja techniczna

Elżbieta Jasińska

Irena Mikołajczyk

Rafał Tarasiuk

Alicja Wituszyńska

Projekt okładki

Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-460-7

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

- Państwowy Instytut Badawczy

Zakład Rachunkowości Rolnej

00-002 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20

Tel.: +48 (22) 505 45 70

Tel./faks: +48 (22) 826 93 22

E-mail: portal@fadn.pl

Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Spis treści

Uwagi wstępne	7
1. Analiza rozkładów liczebności indywidualnych gospodarstw rolnych w próbie Polskiego FADN.....	8
2. Analiza Wyników Standardowych	9
2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych.....	9
2.1.1. Potencjał produkcyjny indywidualnych gospodarstw rolnych według typów rolniczych ...	9
2.1.2. Wyniki działalności indywidualnych gospodarstw rolnych według typów rolniczych	12
2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej	30
2.2.1. Potencjał produkcyjny indywidualnych gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	30
2.2.2. Wyniki działalności indywidualnych gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	32
Wnioski	48

Spis wykresów

Wykres 1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w próbie	8
Wykres 2	Zasoby ziemi w indywidualnych gospodarstwach rolnych z próby Polskiego FADN według typów rolniczych.....	9
Wykres 3	Pogłowie zwierząt z próby Polskiego FADN według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	10
Wykres 4	Nakłady pracy z próby Polskiego FADN według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych – AWU).....	10
Wykres 5	Wartość Standardowej Produkcji z próby Polskiego FADN według typów rolniczych	11
Wykres 6	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych.....	12
Wykres 7	Udział dzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych	13
Wykres 8	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	14
Wykres 9	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	14
Wykres 10	Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	15
Wykres 11	Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych	16
Wykres 12	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	16
Wykres 13	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	17
Wykres 14	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych.....	18
Wykres 15	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych	18
Wykres 16	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych.....	19
Wykres 17	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	20

Wykres 18	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	20
Wykres 19	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	21
Wykres 20	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych.....	21
Wykres 21	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych.....	22
Wykres 22	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych	22
Wykres 23	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	23
Wykres 24	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	24
Wykres 25	Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych	24
Wykres 26	Przepływ pieniężny (1) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według typów rolniczych.....	25
Wykres 27	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych..	26
Wykres 28	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych	26
Wykres 29	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	27
Wykres 30	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	27
Wykres 31	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	28
Wykres 32	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	28
Wykres 33	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych	29
Wykres 34	Zasoby ziemi w indywidualnych gospodarstwach rolnych z próby Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej.....	30
Wykres 35	Pogłowie zwierząt z próby Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)	31
Wykres 36	Nakłady pracy z próby Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych – AWU).....	31
Wykres 37	Wartość Standardowej Produkcji z próby Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej.....	32
Wykres 38	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej	32
Wykres 39	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej.....	33
Wykres 40	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	33
Wykres 41	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	34
Wykres 42	Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	34
Wykres 43	Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	35
Wykres 44	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	35
Wykres 45	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej	36
Wykres 46	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	37
Wykres 47	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	37
Wykres 48	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	38
Wykres 49	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	39
Wykres 50	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	39

Wykres 51	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej	40
Wykres 52	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej	40
Wykres 53	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej	41
Wykres 54	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej	41
Wykres 55	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej	42
Wykres 56	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej	43
Wykres 57	Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej	43
Wykres 58	Przepływ pieniężny (1) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według klas wielkości ekonomicznej	44
Wykres 59	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	44
Wykres 60	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	45
Wykres 61	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	45
Wykres 62	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	46
Wykres 63	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	46
Wykres 64	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	47
Wykres 65	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej	47

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy (ang. Annual Work Unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
COP	- specjalizujące się w produkcji zbóż, roślin oleistych i białkowych (ang. specialist cereals, oilseed and protein crops).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (ang. Directorate-General for Agriculture and Rural Development).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
EUR	- oznaczenie jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości państw członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- Europejski Urząd Statystyczny.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ-PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej - Państwowy Instytut Badawczy.
KE	- Komisja Europejska.
LFA	- obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania - ONW (ang. Less Favoured Areas).
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
OGA	- działalność gospodarcza inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem (ang. Other Gainful Activities).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
SO	- Standardowa Produkcja (ang. Standard Output).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).
UR	- użytki rolne.
WTGR	- Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych.
ZRR	- Zakład Rachunkowości Rolnej.

Uwagi wstępne

Niniejsza publikacja oparta jest na danych prezentowanych w opracowaniu „Wyniki Standardowe 2012 uzyskane przez indywidualne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Część I. Wyniki Standardowe”¹.

Przedmiotem publikacji jest analiza graficzna wybranych zmiennych prezentujących wyniki uzyskane przez indywidualne gospodarstwa rolne prowadzące rachunkowość w ramach Systemu Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (Polski FADN) w 2012 r. Wyniki te są średnimi arytmetycznymi pochodzącymi z próby indywidualnych gospodarstw rolnych, których wielkość ekonomiczna (wynosząca co najmniej 4 000 euro Standardowej Produkcji - SO) została ustalona na podstawie danych rachunkowych i parametrów SO „2004”. Gospodarstwa dla potrzeb analizy zostały pogrupowane według dwóch kryteriów, a mianowicie: typu rolniczego (TF8) oraz wielkości ekonomicznej (ES6). Pomimo określenia klasy gospodarstw bardzo małych w granicach od 2 tys. do 8 tys. euro Standardowej Produkcji należy pamiętać, że w tej grupie znajdują się gospodarstwa o wielkości ekonomicznej co najmniej 4 tys. euro SO (zgodnie z progiem włączającym gospodarstwo do badań Polskiego FADN). Dla uproszczenia zapisu w wykresach obrazujących wyniki gospodarstw indywidualnych pogrupowanych według wielkości ekonomicznej (ES6) dla określenia rozmiaru poszczególnych klas użyto zapisu w tysiącach euro Standardowej Produkcji.

Należy w tym miejscu również podkreślić, że z powodu wyłączenia jednostek z osobowością prawną, próba będąca przedmiotem poniższej analizy nie jest reprezentatywna dla pola obserwacji Polskiego FADN. Ze względu na zasady doboru próby badawczej oraz ustalenia wag gospodarstw dane zawarte w niniejszym opracowaniu nie są reprezentatywne również dla gospodarstw indywidualnych z pola obserwacji Polskiego FADN. Zaprezentowane wyniki należy traktować jako średnie arytmetyczne wyniki gospodarstw indywidualnych prowadzących rachunkowość rolną dla potrzeb Polskiego FADN i nie wolno przenosić ich na kondycję ogółu gospodarstw w Polsce.

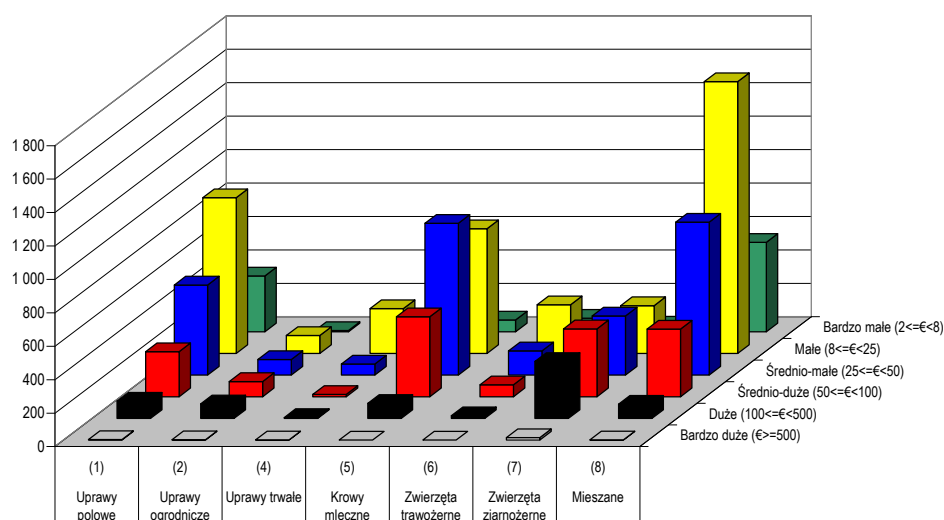
¹ Bocian M., Malanowska B.: Wyniki Standardowe 2012 uzyskane przez indywidualne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Część I. Wyniki Standardowe, IERiGŻ – PIB, Warszawa, 2014.

1. Analiza rozkładów liczebności indywidualnych gospodarstw rolnych w próbie Polskiego FADN

Bieżący rozdział zawiera analizę rozkładu indywidualnych gospodarstw z próby Polskiego FADN według dwóch klasyfikacji obowiązujących we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych, czyli według typu rolniczego (TF8) i klasy wielkości ekonomicznej (ES6).

Zdecydowana większość indywidualnych gospodarstw rolnych w próbie (patrz: Wykres 1) lokowała się pod względem wielkości ekonomicznej w klasie gospodarstw małych (8 tys. – 25 tys. euro). Pod względem typu rolniczego najliczniejszą grupę stanowiły gospodarstwa z produkcją mieszaną.

Wykres 1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w próbie

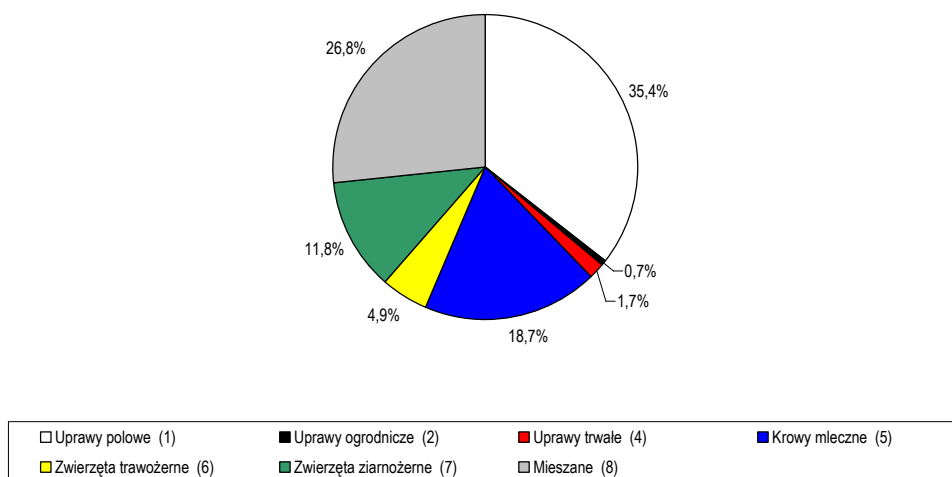
2. Analiza Wyników Standardowych

2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych

2.1.1. Potencjał produkcyjny indywidualnych gospodarstw rolnych według typów rolniczych

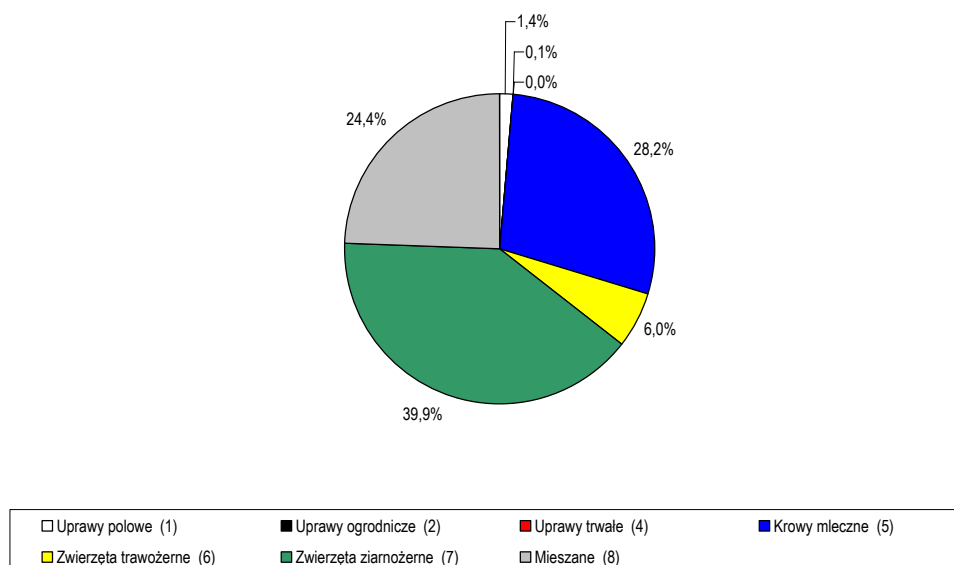
Wykres 2 ukazuje, że największy obszar użytków rolnych wykorzystywały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych oraz gospodarstwa z produkcją mieszaną (odpowiednio 35,4% i 26,8%), a najmniejszy gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych i uprawach trwałych (odpowiednio 0,7% i 1,7%).

Wykres 2 Zasoby ziemi w indywidualnych gospodarstwach rolnych z próby Polskiego FADN według typów rolniczych

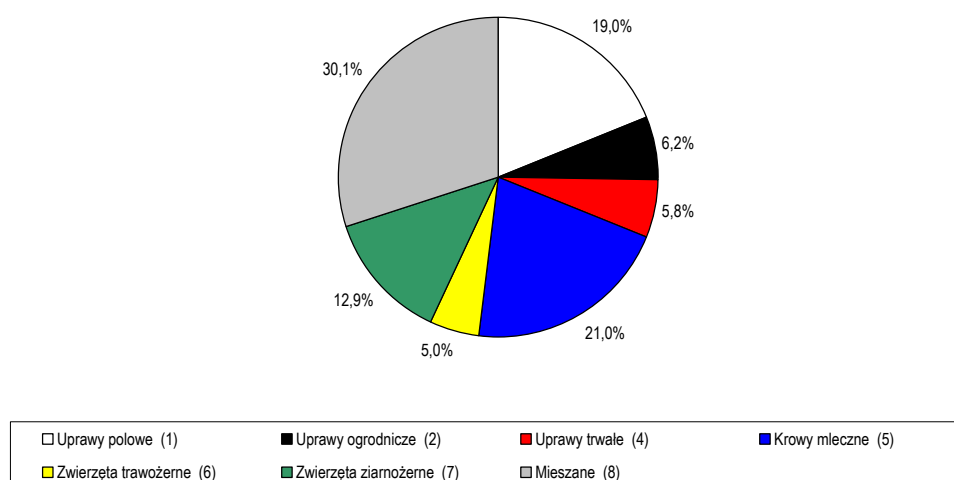
Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU) zobrazowany przez Wykres 3 wskazuje, iż 39,9% pogłowa zwierząt skoncentrowane było w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych. Natomiast bardzo mało zwierząt było w posiadaniu gospodarstw zaliczonych do typów: uprawy trwałe, uprawy ogrodnicze oraz uprawy polowe.

Wykres 3 Pogłowie zwierząt z próby Polskiego FADN według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)

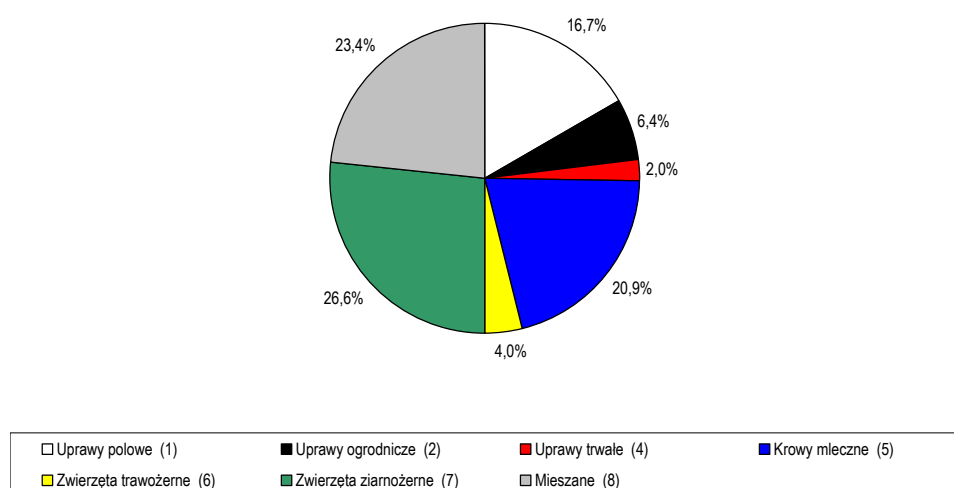
Z ogółu osób pełnozatrudnionych największa część (30,1%) znajdowała zatrudnienie w gospodarstwach z produkcją mieszaną (patrz: Wykres 4). Wynikało to z największej liczebności tej grupy. Gospodarstwa wyspecjalizowane: ogrodnicze i z uprawami trwałymi, pomimo pracochłonności produkcji i najwyższych nakładów na gospodarstwo (patrz: Wykres 6) absorbowały znacznie mniej nakładów pracy. Było to wynikiem nieznacznego udziału tych gospodarstw w liczbie badanych gospodarstw indywidualnych ogółem. Najmniejsza część nakładów pracy dotyczy grupy gospodarstw wyspecjalizowanych w chowie zwierząt trawożernych. Spowodowane jest to zarówno niezbyt wielką liczebnością tej grupy jak również najniższymi nakładami pracy na gospodarstwo.

Wykres 4 Nakłady pracy z próby Polskiego FADN według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych – AWU)

Największy udział w tworzeniu Standardowej Produkcji indywidualnych gospodarstw rolnych uczestniczących w Polskim FADN w 2012 roku miały gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernih oraz gospodarstwa z produkcją mieszaną. Udział ten wynosił odpowiednio 26,6% oraz 23,4%. Pozostałe typy łącznie wypracowały 50% Standardowej Produkcji w badanej zbiorowości (patrz: Wykres 5).

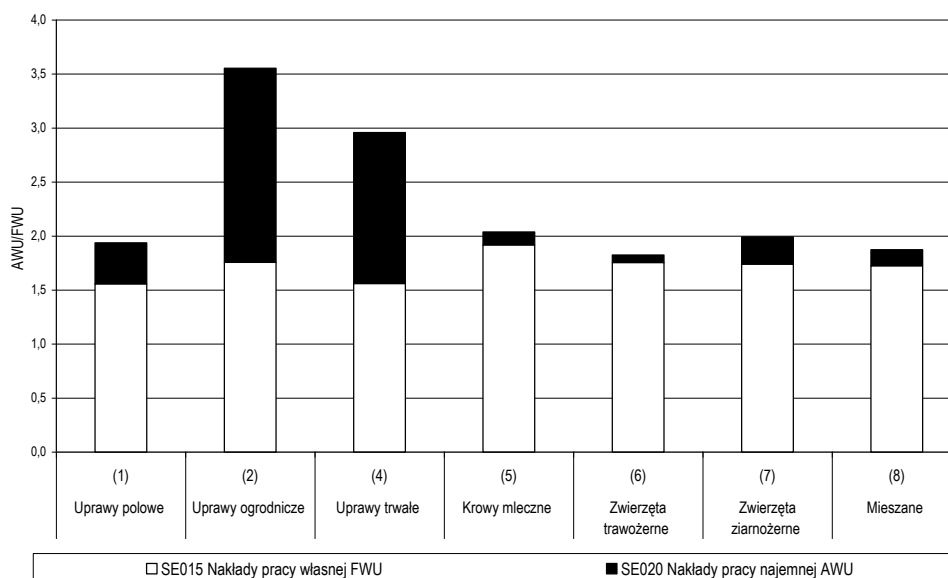
Wykres 5 Wartość Standardowej Produkcji z próby Polskiego FADN według typów rolniczych

2.1.2. Wyniki działalności indywidualnych gospodarstw rolnych według typów rolniczych

Największe nakłady pracy ogółem w przeliczeniu na gospodarstwo ponoszone były w jednostkach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i wynosiły 3,6 AWU². Gospodarstwa te jako jedyne wykazywały przewagę nakładów pracy najemnej nad pracą własną, niemniej jednak była ona nieznaczna. Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych charakteryzowały się nakładem pracy w granicach 3 AWU. W pozostałych typach rolniczych nakłady pracy ogółem kształtowały się w granicach od 1,8 AWU do 2 AWU, ze znacznym udziałem pracy własnej od 80% w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych do 96% w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt trawożernych (patrz: Wykres 6).

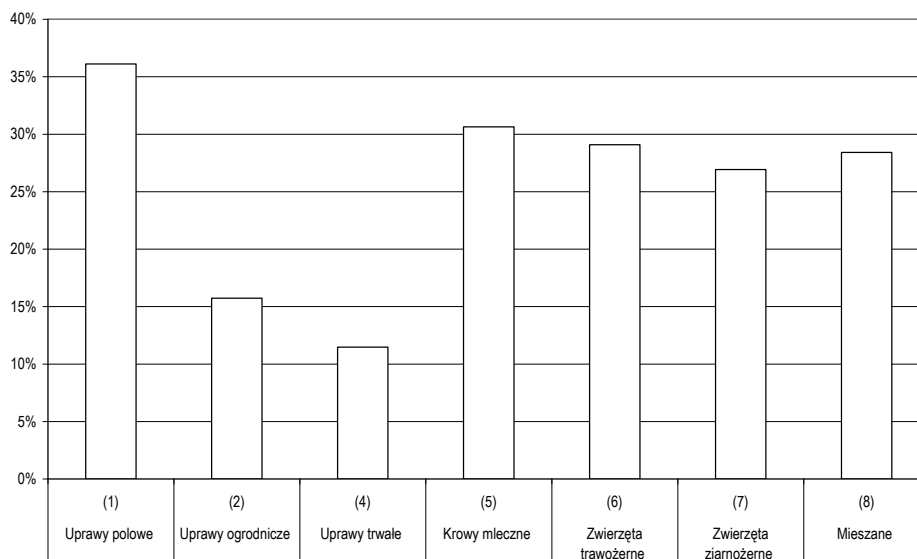
Wykres 6 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

² 1 AWU = 2 120 godz.

Największy udział ziemi dodzierżawionej (36%) w ziemi użytkowanej miały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych. Gospodarstwa te charakteryzowały się w badanej zbiorowości największą powierzchnią użytków rolnych ogółem, ponieważ produkcja upraw polowych wymaga większego zaangażowania ziemi w celu zapewnienia właścicielowi zadowalającego dochodu. Najmniejszy udział dodzierżawionej ziemi (11%) występował w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych (patrz: Wykres 7).

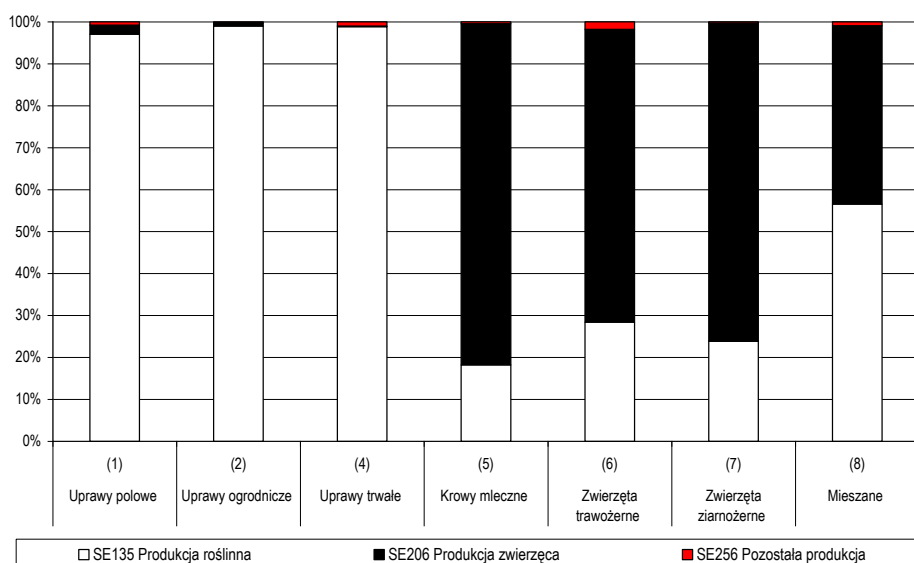
Wykres 7 **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych**

Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych, uprawach trwałych i w uprawach ogrodniczych praktycznie całą wartość produkcji uzyskiwały z produkcji roślinnej. W gospodarstwach z produkcją mieszaną dostrzegalna była niewielka przewaga produkcji roślinnej. W pozostałych trzech typach rolniczych znacznie dominowała produkcja zwierzęca, a udział produkcji roślinnej wynosił w granicach 18% – 28% produkcji ogółem. We wszystkich typach rolniczych poziom pozostałej produkcji³ był niewielki i nie przekraczał 2% produkcji ogółem. W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych, nastawionych na chów zwierząt ziarnożernych oraz krów mlecznych nie przekroczył on nawet 0,5% (patrz: Wykres 8).

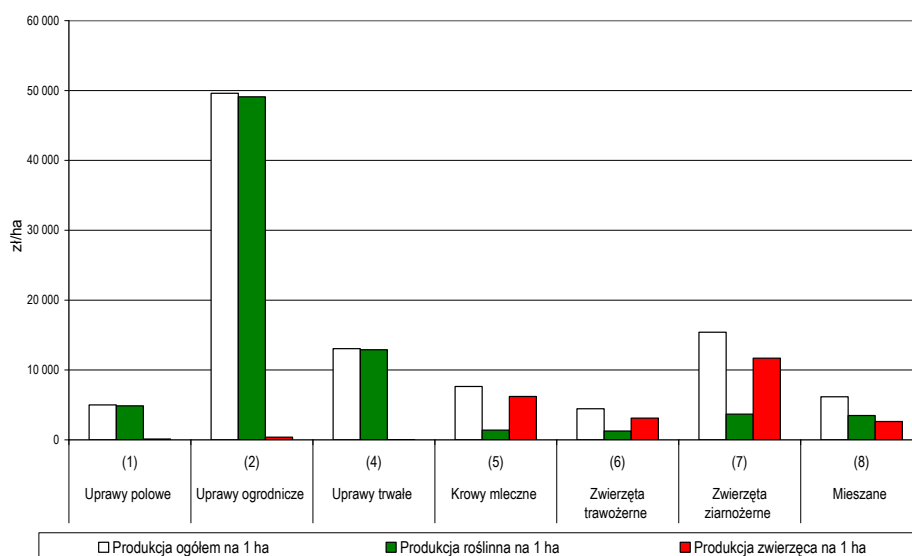
³ Do pozostałej produkcji (SE256) zaliczamy: czynsz za wydzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrachunkowych, pozostałe produkty i przychody.

Wykres 8 **Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych**

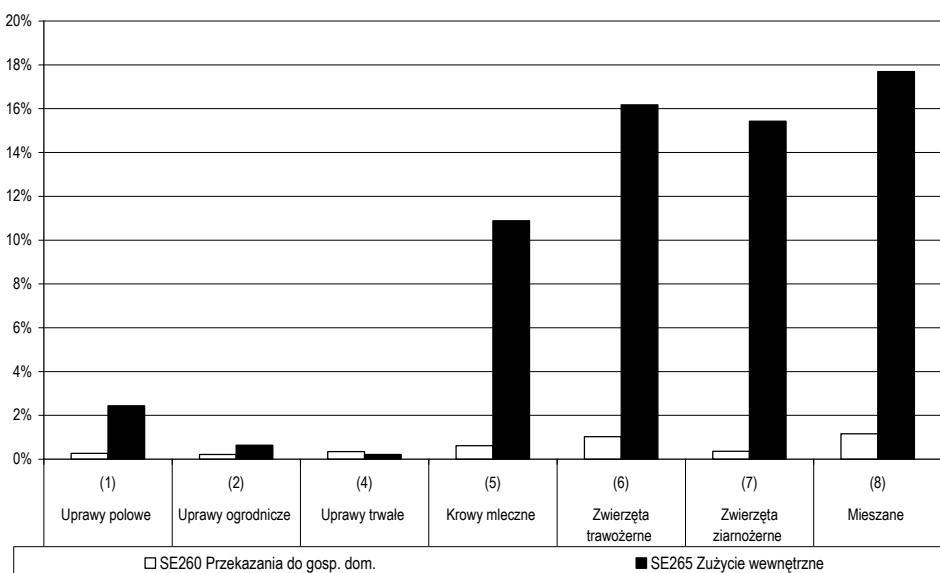
Najwyższą produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych (patrz: Wykres 9). Wynikało to z wytwarzania części produkcji pod osłonami, w których w ciągu roku z części powierzchni pozyskiwanych jest kilka zbiorów. Kolejne miejsce pod tym względem zajmowały gospodarstwa nastawione na chów zwierząt ziarnożernych, w których pewna liczba gospodarstw, zwłaszcza drobiowych, produkowała bez zaangażowania użytków rolnych. Nieznacznie niżej znalazły się gospodarstwa nastawione na uprawy trwałe. Najniższą produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa z typu zwierzęta trawożerne.

Wykres 9 **Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

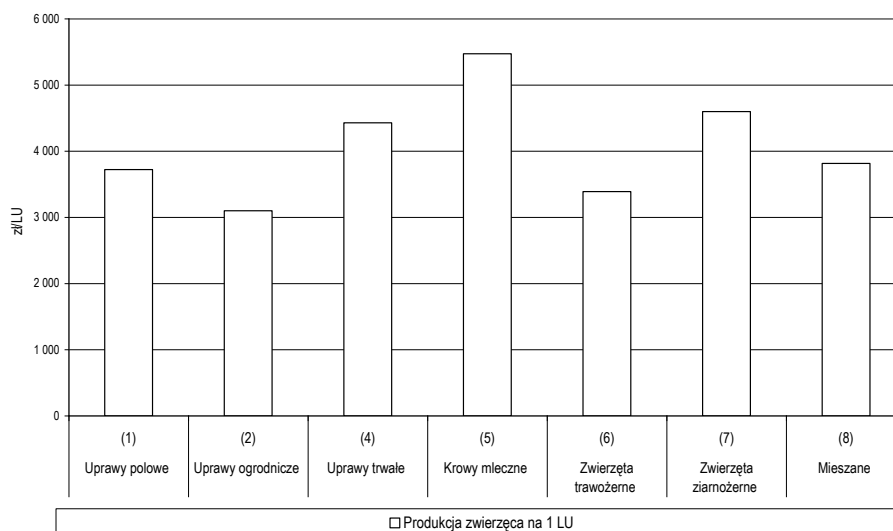
Najwyższe zużycie produktów własnych w obrocie wewnętrznym (ok. 18% produkcji ogółem) występowało w gospodarstwach z produkcją mieszaną. Nieco mniejsze zużycie wewnętrzne (16%) obserwowano w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt trawożernych i w chowie zwierząt ziarnożernych (15%). Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych miały zużycie wewnętrzne na poziomie ok. 2,5% produkcji ogółem. Śladowe zużycie produkcyjne produktów własnych miało miejsce w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych. Przekazania do gospodarstwa domowego stanowiły nieznaczną ułamek produkcji ogółem. Ich wartość przekraczała 1% produkcji ogółem jedynie w gospodarstwach z produkcją mieszaną oraz specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych (patrz: Wykres 10).

Wykres 10 **Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych**

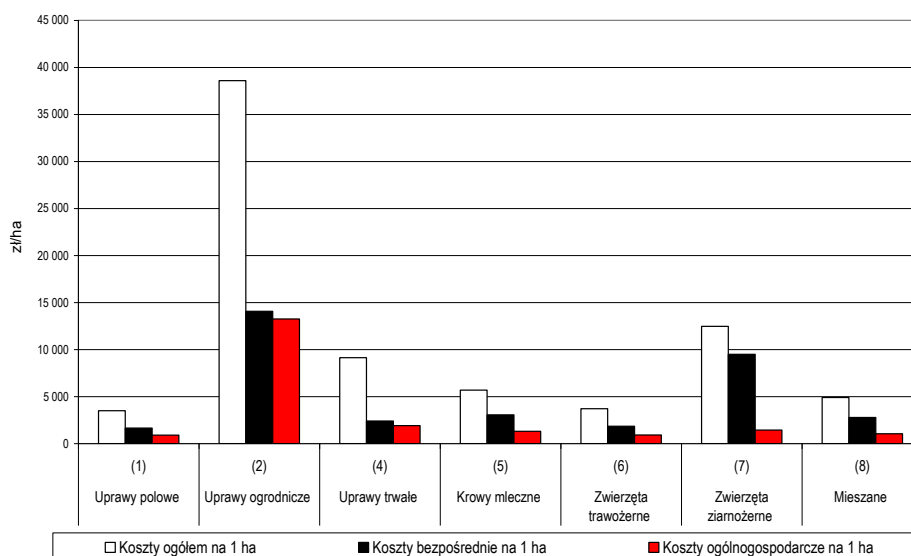
Gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji mleka osiągnęły najwyższą produkcję zwierzęcą na 1 LU (patrz: Wykres 11). Kolejną grupę stanowiły gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt ziarnożernych. Najniższą wartość produkcji na LU osiągnęły gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych.

Wykres 11 Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych

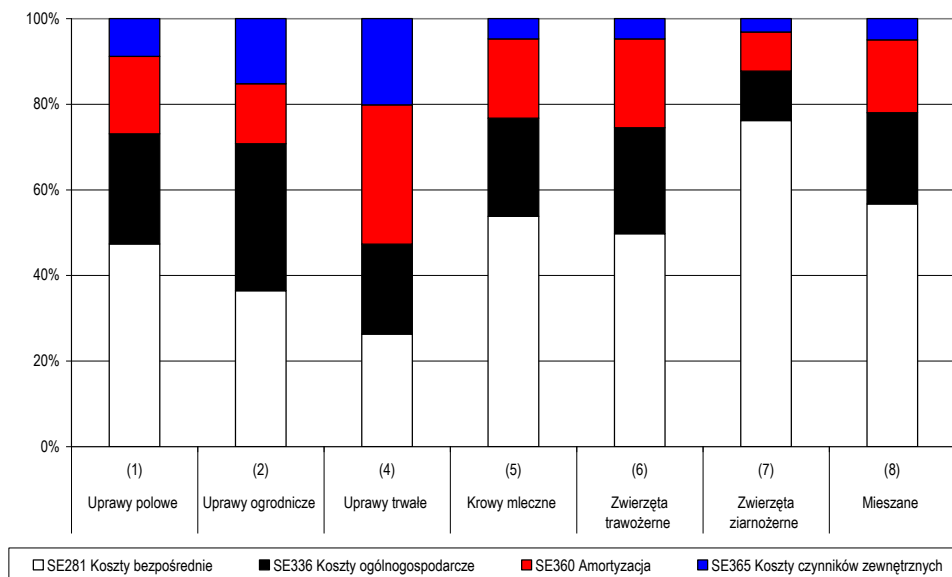
Koszty w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 12) określają intensywność produkcji w danym gospodarstwie rolnym. Poziom kosztów produkcji w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych był ponad trzykrotnie wyższy niż w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt ziarnożernych (czyli w grupie będącej na drugim miejscu pod względem intensywności produkcji). Najniższe koszty na 1 ha użytków rolnych ponosiły gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych. Równocześnie uzyskały one niską produktywność z 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 9).

Wykres 12 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

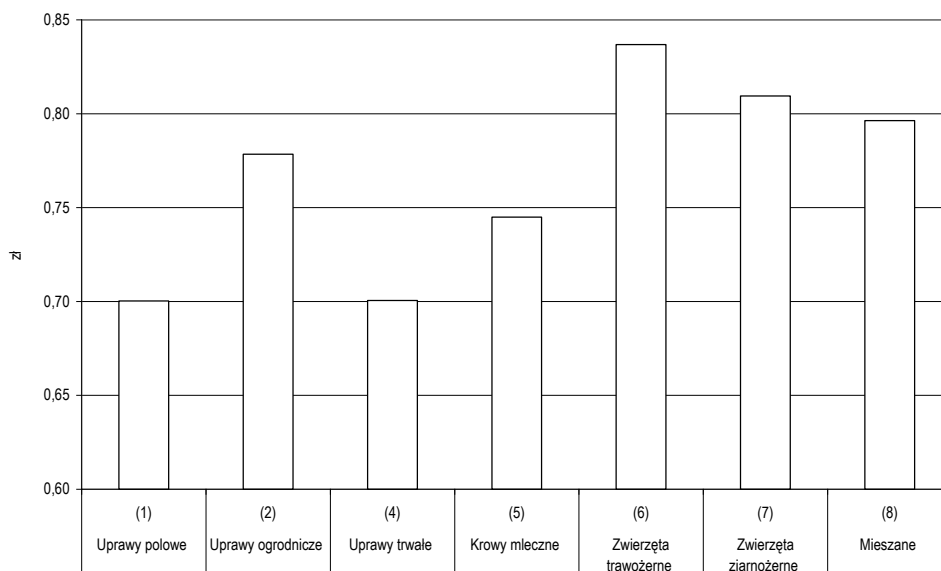
Koszty bezpośrednie dominowały w strukturze kosztów ogółem w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych i stanowiły ok. 76% kosztów ogółem. Najniższym poziomem kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem (26%) charakteryzowały się gospodarstwa z uprawami trwałymi. Koszty bezpośrednie stanowiły 36% kosztów ogółem ponoszonych przez gospodarstwa z uprawami ogrodnictwymi. W pozostałych typach rolniczych koszty bezpośrednie kształtowały się na podobnym poziomie (w granicach 47% - 57% kosztów ogółem). Spośród wszystkich typów rolniczych, najwyższy udział kosztów ogólnogospodarczych miały gospodarstwa ogrodnicze. Wysokie koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych wynikały z wysokich kosztów opatu i energii elektrycznej wykorzystywanej do ogrzewania szklarni. Najniższy udział kosztów ogólnogospodarczych wystąpił w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych. Najwyższym udziałem amortyzacji oraz kosztów czynników zewnętrznych charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych. Również wysoki udział kosztów czynników zewnętrznych, w których dominowały koszty pracy obcej, występował w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (patrz: Wykres 13).

Wykres 13 **Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych**

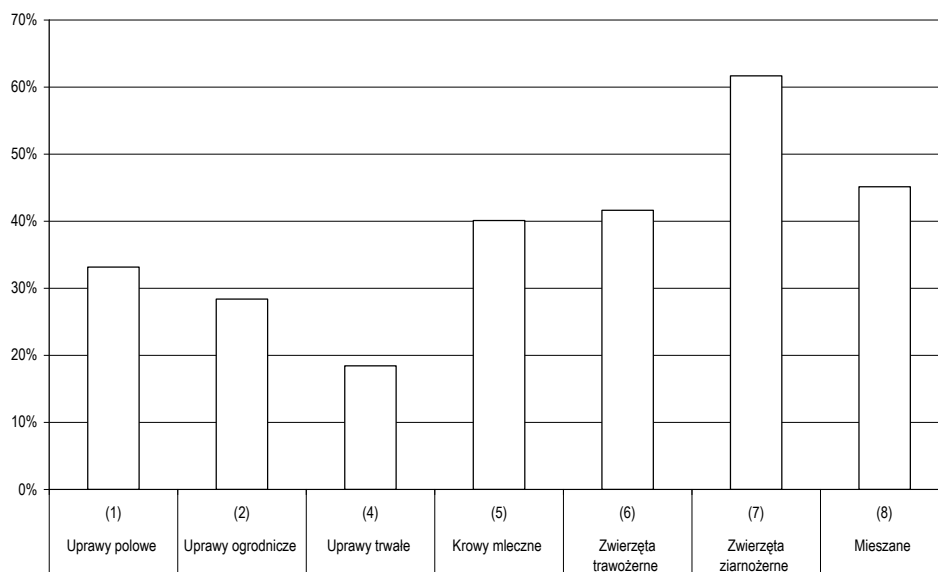
Wykres 14 pokazuje, że w 2012 roku w najmniej korzystnej sytuacji były gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożnych. Aby wytworzyć 1 zł produkcji ogółem ponosiły one koszty ogółem na poziomie 0,84 zł. Najlepsza sytuacja wystąpiła w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych i w uprawach trwałych: aby osiągnąć 1 zł produkcji ogółem ponosiły one 0,70 zł kosztów ogółem.

Wykres 14 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych

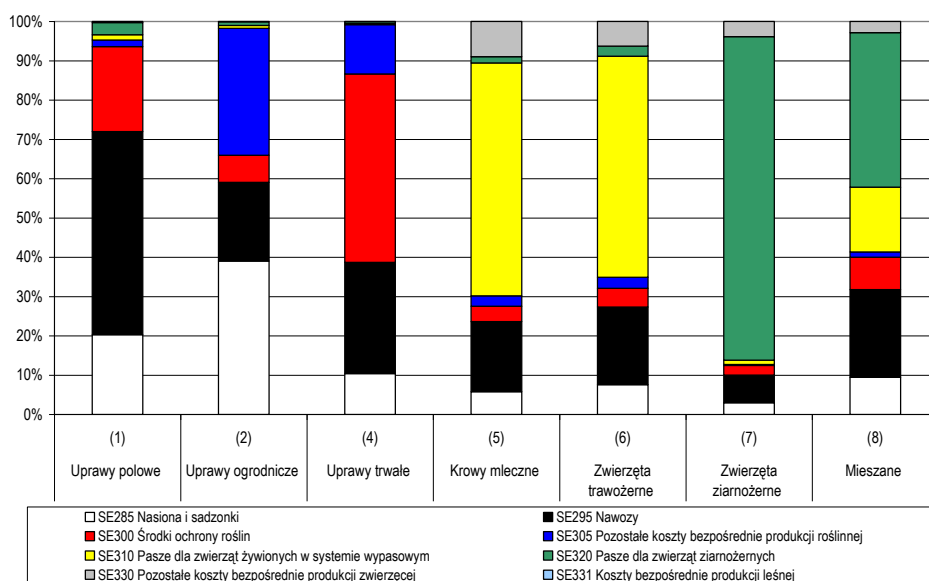
Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem była bardzo zróżnicowana. Najniższa (18%) wystąpiła w gospodarstwach z uprawami trwałymi, najwyższa (62%) w gospodarstwach z chowem zwierząt ziarnożernych. W pozostałych typach rolniczych stosunek kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem nie przekroczył 46% (patrz: Wykres 15).

Wykres 15 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

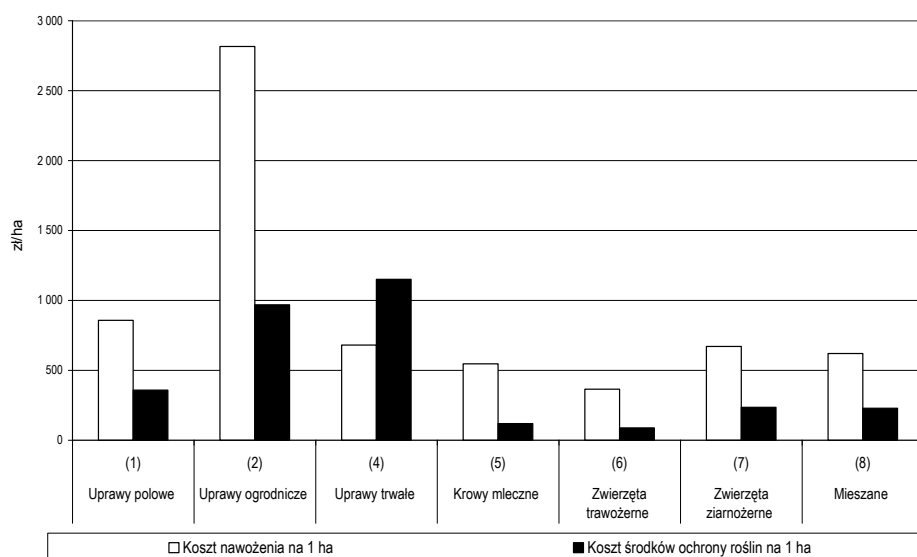
Struktura kosztów bezpośrednich była bardzo zróżnicowana i ściśle związana z charakterem prowadzonej produkcji. W gospodarstwach ogrodniczych największy udział w strukturze kosztów bezpośrednich miały koszty nasion i sadzonek, przy czym gospodarstwa te praktycznie w całości opierały się na materiale rozmnożeniowym z zakupu. Natomiast w kosztach bezpośrednich gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych dominującą pozycję stanowiły koszty pasz dla zwierząt ziarnożernych (82%). Gospodarstwa z produkcją mieszaną również najwięcej kosztów bezpośrednich przeznaczają na pasze dla zwierząt ziarnożernych. W ich przypadku było to 39% (patrz: Wykres 16).

Wykres 16 **Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych**

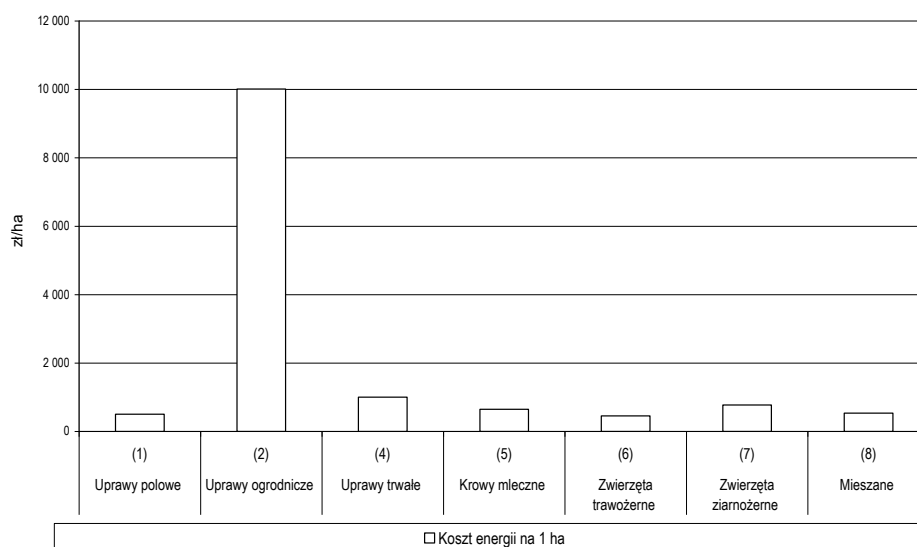
W analizie kosztu nawożenia oraz środków ochrony roślin poniesionych na 1 ha użytków rolnych uwagę zwracają gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych, w których koszty nawożenia w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych były znacznie wyższe niż w pozostałych typach rolniczych (patrz: Wykres 17). Najwyższy poziom kosztów środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych obserwowany był w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach trwałych. Przewyższał on prawie dwukrotnie poziom kosztów nawożenia. Gospodarstwa zajmujące się chowem zwierząt trawożernych charakteryzowały się najniższymi kosztami zarówno nawożenia jak i środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha.

Wykres 17 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

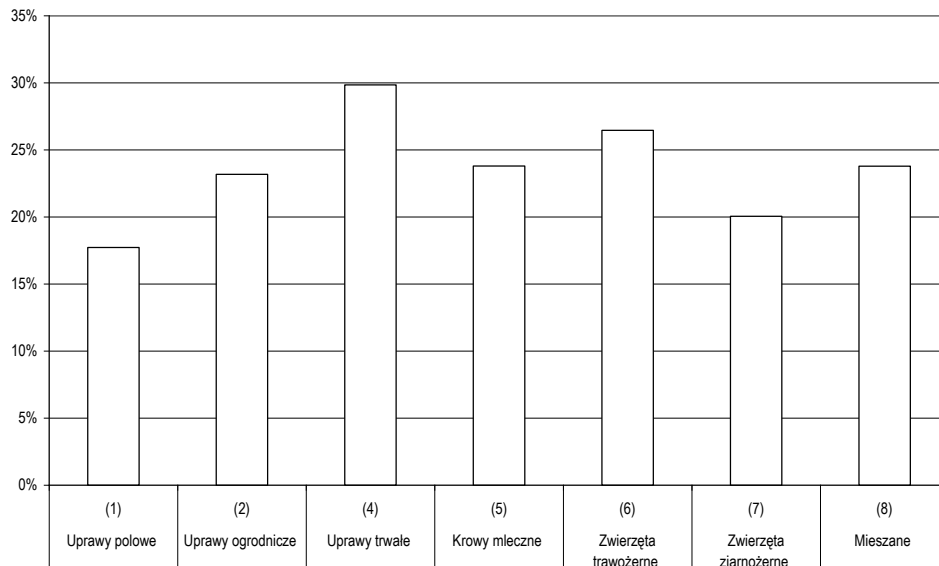
Podobnie jak w przypadku poprzednio analizowanych kosztów, koszty energii oraz paliw napędowych i grzewczych przeliczonych na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych były wielokrotnie wyższe niż w pozostałych typach gospodarstw, co niewątpliwie wiąże się z wytwarzaniem produkcji pod osłonami ogrzewanymi (patrz: Wykres 18). Najniższe koszty energii na 1 ha wystąpiły w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych.

Wykres 18 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

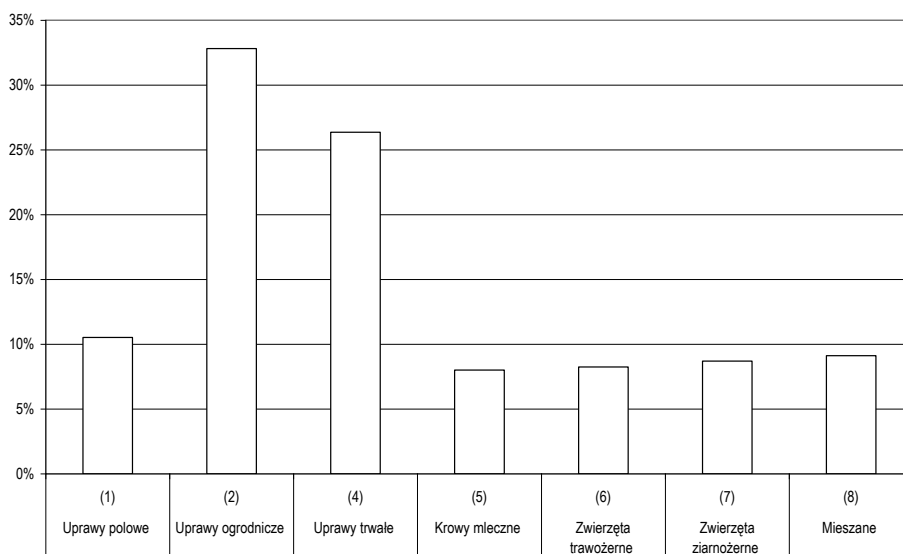
Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto najwyższy był w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach trwałych (30%), a najniższy w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach polowych (18%) (patrz: Wykres 19).

Wykres 19 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych

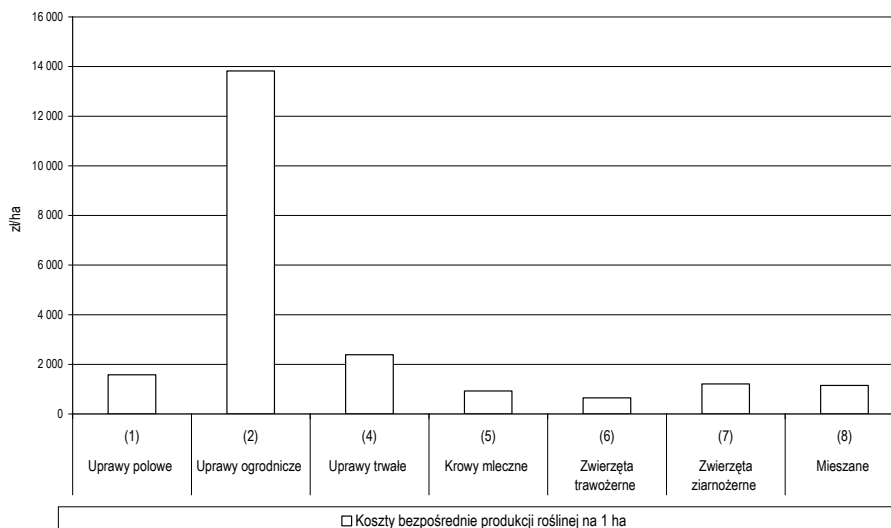
Należy zwrócić uwagę na fakt, że najwyższy stosunek kosztów czynników zewnętrznych do wartości dodanej netto (33%) miały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych. W głównej mierze złożyły się na to koszty wynagrodzeń, stanowiące 28% wartości dodanej netto (a 87% kosztów czynników zewnętrznych). Najniższy stosunek kosztów czynników zewnętrznych do wartości dodanej netto (8%) wystąpił w gospodarstwach specjalizujących się w chowie krów mlecznych (patrz: Wykres 20).

Wykres 20 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych

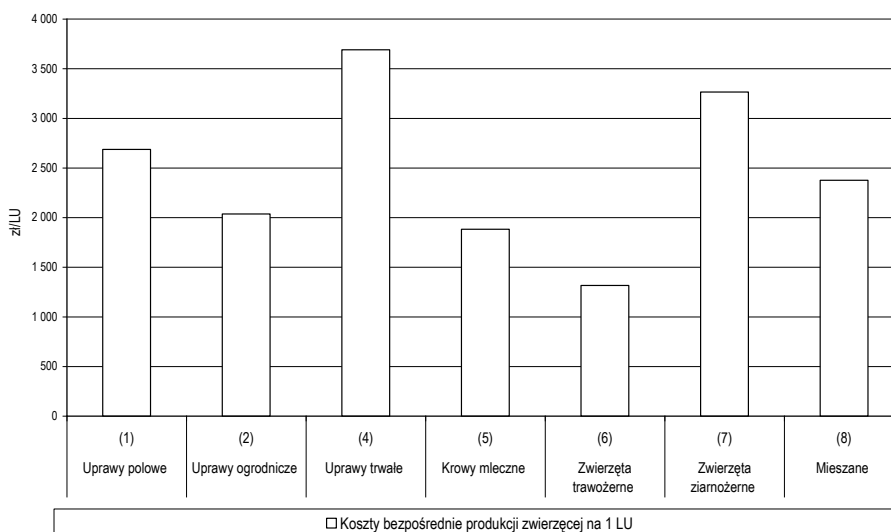
Najwyższe koszty bezpośrednie produkcji roślinnej w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wystąpiły w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych, najniższe natomiast w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta trawożerne (patrz: Wykres 21). Potwierdza to wysokość kosztów nawozów i środków ochrony roślin ponoszonych na 1 ha zobrazowana przez Wykres 17.

Wykres 21 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych

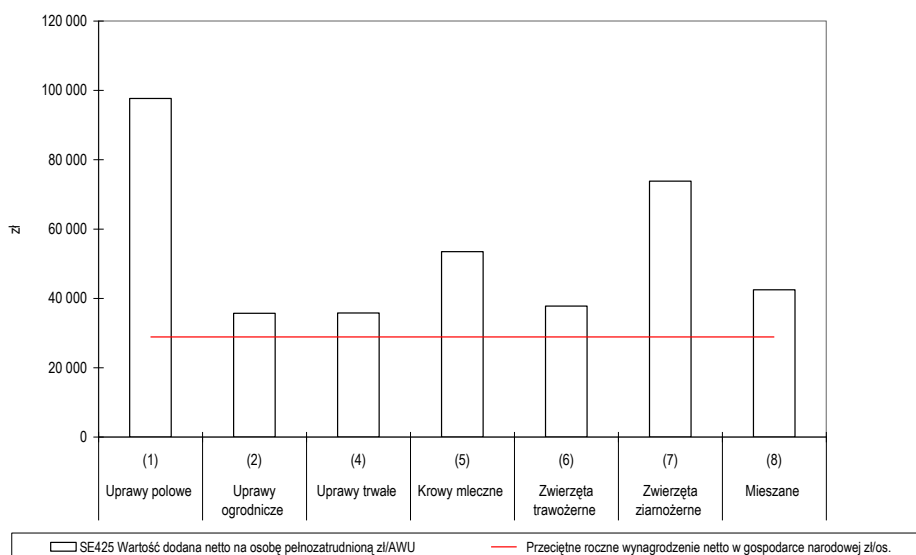
Najwyższy poziom kosztów bezpośrednich w przeliczeniu na 1 LU wykazały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych. Gospodarstwa w tym typie utrzymywały najmniej zwierząt spośród badanej zbiorowości, a produkcja zwierzęca była działalnością marginalną. Najniższe koszty poniosły w tym przypadku gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych (patrz: Wykres 22).

Wykres 22 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych

W porównaniu wartości dodanej netto na osobę pełnozatrudnioną (AWU) z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej⁴ (patrz: Wykres 23) najkorzystniej przedstawiają się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych. Natomiast najniższą wartość dodaną netto na AWU osiągnęły gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (35 701 zł), wartość ta jednak i tak była wyższa o 24% od przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że prezentowane w niniejszym opracowaniu wyniki gospodarstw indywidualnych są średnimi arytmetycznymi, co oznacza, że są zawyżone w stosunku do średnich ważonych ze względu na proporcje reprezentowanych gospodarstw w poszczególnych warstwach pogrupowanych według typów rolniczych.

Wykres 23 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

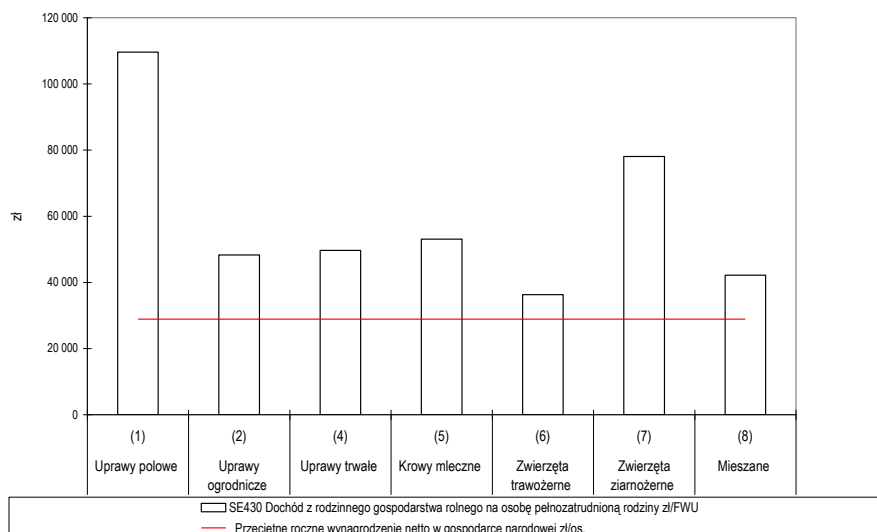
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego⁵ na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą (FWU) we wszystkich typach gospodarstw był wyższy niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej. Spośród wszystkich typów rolniczych najniższą wartość dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą miały gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych (36 293 zł), natomiast najwyższą - gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (109 614 zł) (patrz: Wykres 24). Analizując poniższy wykres należy pamiętać, że wyniki prezentują średnie arytmetyczne dla badanej grupy i nie są reprezentatywne dla gospodarstw w Polsce.

⁴ Wartość dodana netto jest nadwyżką stanowiącą opłatę za zaangażowanie czynników wytwórczych bez względu na to kto jest ich właścicielem.

Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej = 28 854 zł w 2012 r. Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

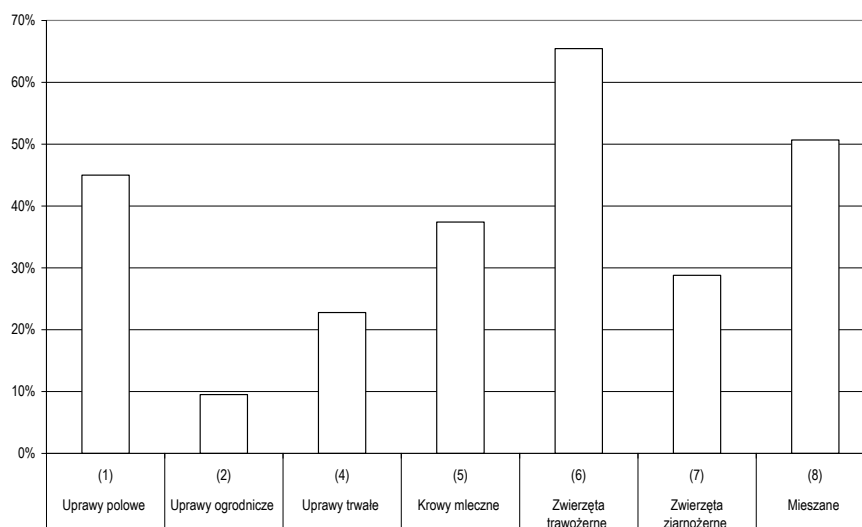
⁵ Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi opłatę za zaangażowanie do działalności gospodarstwa rolnego czynników wytwórczych stanowiących własność rodziny rolniczej.

Wykres 24 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

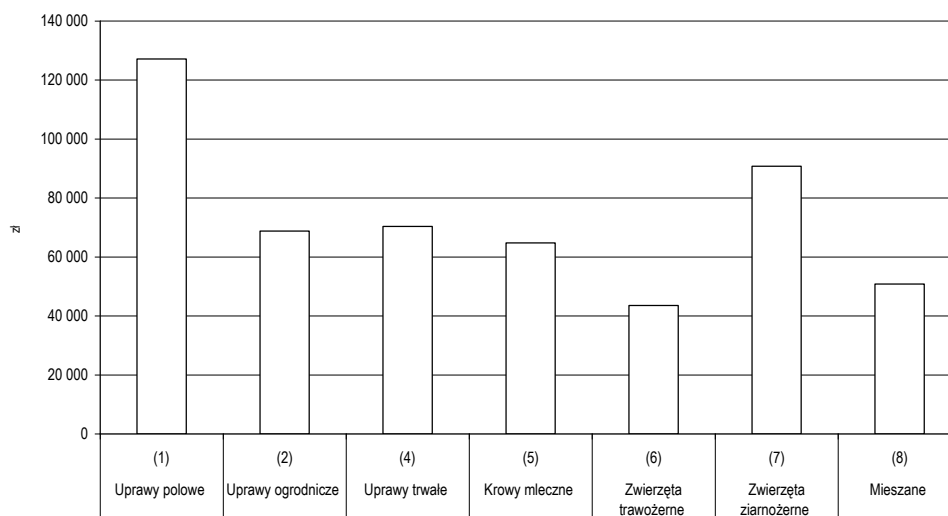
Największy udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) osiągnęły gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych (patrz: Wykres 25). Gospodarstwa te otrzymywały najwyższe dopłaty do działalności operacyjnej w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych ogółem, co przy niskim dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego czyni dopłaty znacznym (65%) składnikiem tego dochodu. Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych są to gospodarstwa obszarowo największe otrzymujące najwyższe spośród wszystkich grup dopłaty w przeliczeniu na gospodarstwo. Udział dopłat w DzRGR wynosił w nich 45%. Najniższym udziałem dopłat w DzRGR (9,5%) charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych, które też osiągały najniższe dopłaty w przeliczeniu na gospodarstwo.

Wykres 25 Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych

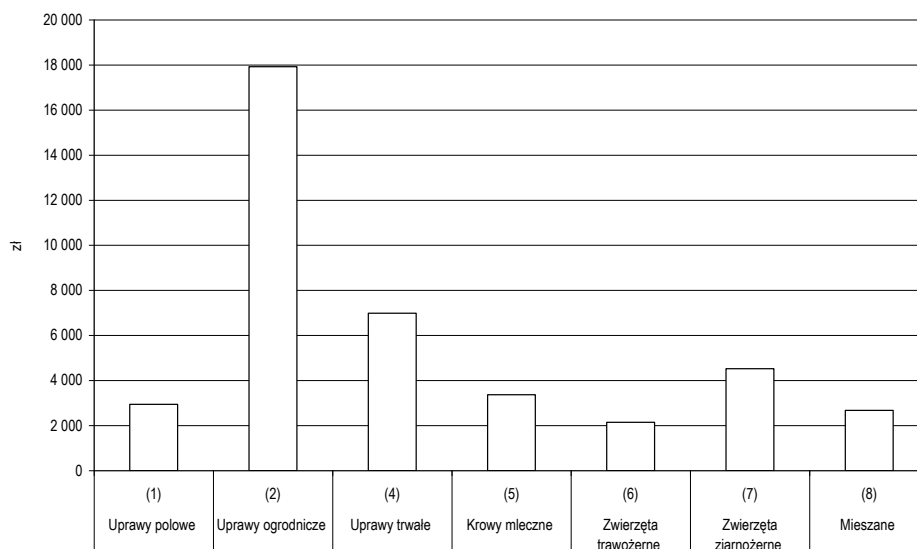
Przeptyw pieniężny (1) ukazuje zdolność gospodarstwa rolnego do samofinansowania swojej działalności i tworzenia oszczędności w ramach działalności operacyjnej. Wykres 26 wskazuje, że przepływ pieniężny (1) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą był najwyższy w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych i wynosił ponad 120 000 zł/FWU, a najniższy był w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta trawożerne gdzie osiągnął wartość 43 514 zł/FWU.

Wykres 26 Przepływ pieniężny (1) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według typów rolniczych

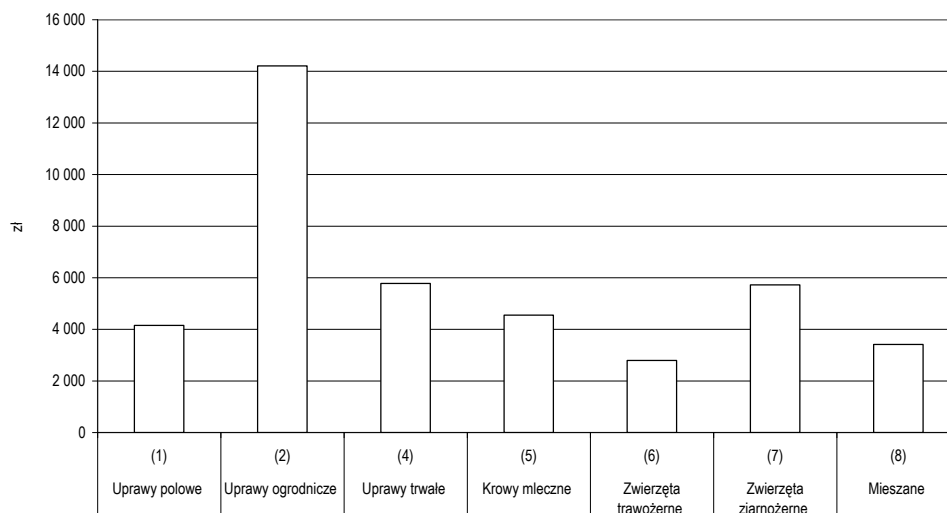

Analizując Wykres 27 i Wykres 28 obserwujemy, że wartość dodana netto na powierzchnię użytków rolnych jak i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na powierzchnię użytków rolnych własnych były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (wynosiły odpowiednio 17 922 zł/ha i 14 209 zł/ha). Wynika to z faktu, iż powierzchnia użytków rolnych w dyspozycji była niewielka, a produkcja w części opierała się na kilkukrotnych zbiorach z tej samej powierzchni. Na drugim miejscu znalazły się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach trwałych, osiągając nieznacznie lepsze wyniki od gospodarstw specjalizujących się w zwierzętach ziarnożernych. Najlepsze wyniki w przeliczeniu na 1 ha osiągnęły gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych.

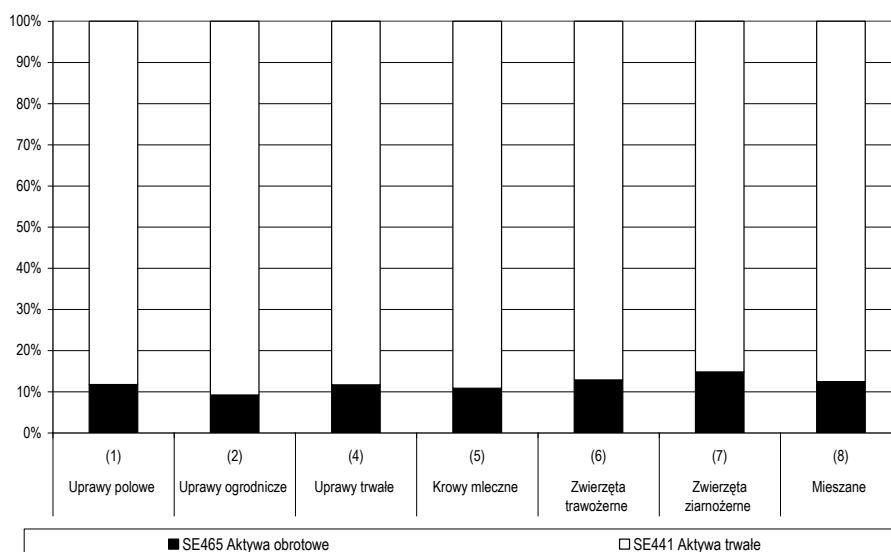
Wykres 27 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

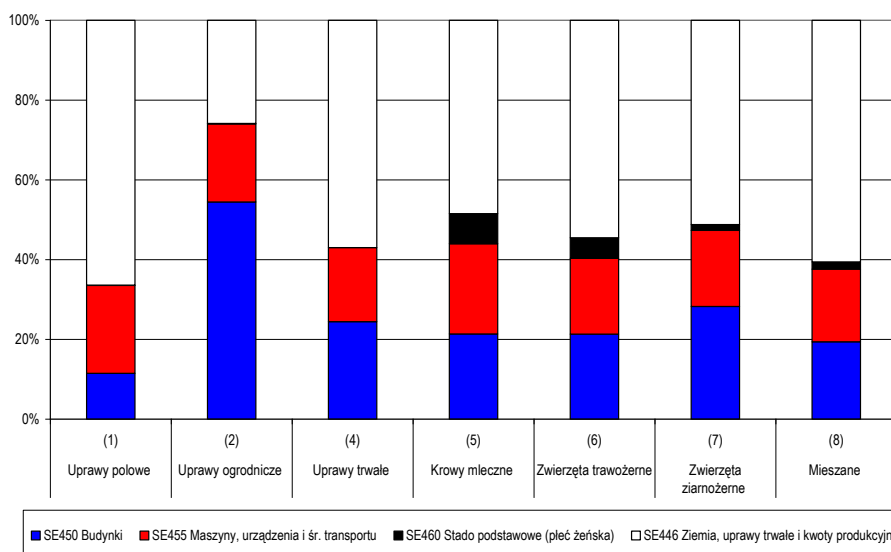
Wykres 28 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

Struktura aktywów jest jednym z czynników decydujących o tempie krążenia środków ulokowanych w gospodarstwie rolnym. Wysoki udział środków trwałych znacznie zmniejsza tempo krążenia środków. Polskie gospodarstwa charakteryzowały się bardzo wysokim udziałem środków trwałych, sięgającym 91% w uprawach ogrodniczych (patrz: Wykres 29). Najniższy udział środków trwałych obserwowany był w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt ziarnożernych.

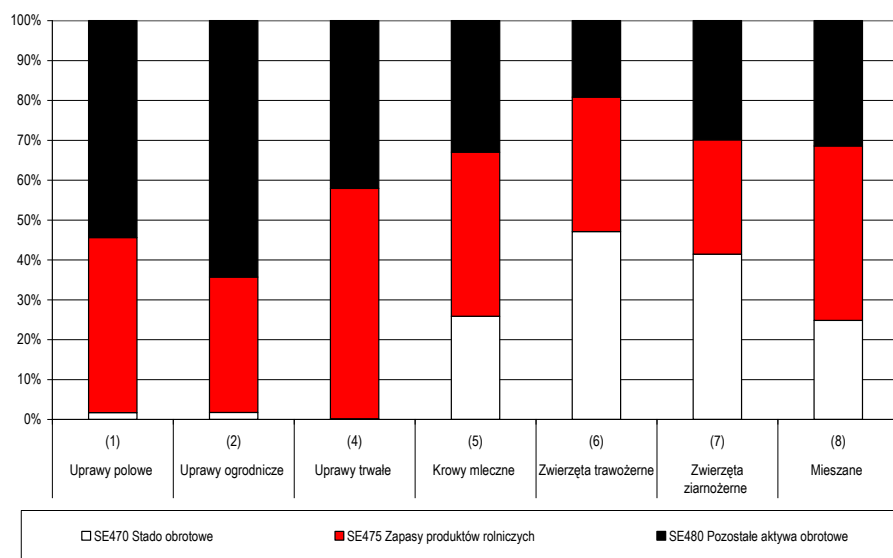
Wykres 29 **Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

W strukturze aktywów trwałych w większości typów rolniczych dominowała wartość ziemi (patrz: Wykres 30). Jedynie w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych, w strukturze aktywów trwałych dominowały budynki, stanowiące głównie osłonę dla uprawianych roślin, a tym samym decydujące o możliwościach produkcyjnych. W gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie krów mlecznych oraz w chowie zwierząt trawożernych w strukturze aktywów trwałych zaznaczał się udział zwierząt stada podstawowego (odpowiednio 8% oraz 5%). W gospodarstwach z produkcją mieszaną oraz specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych udział stada podstawowego w aktywach trwałych stanowił 1%-2%, natomiast w pozostałych grupach był bliski 0%. Udział maszyn, urządzeń i środków transportu był w poszczególnych typach gospodarstw na podobnym poziomie i wynosił od 18% do 23%.

Wykres 30 **Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

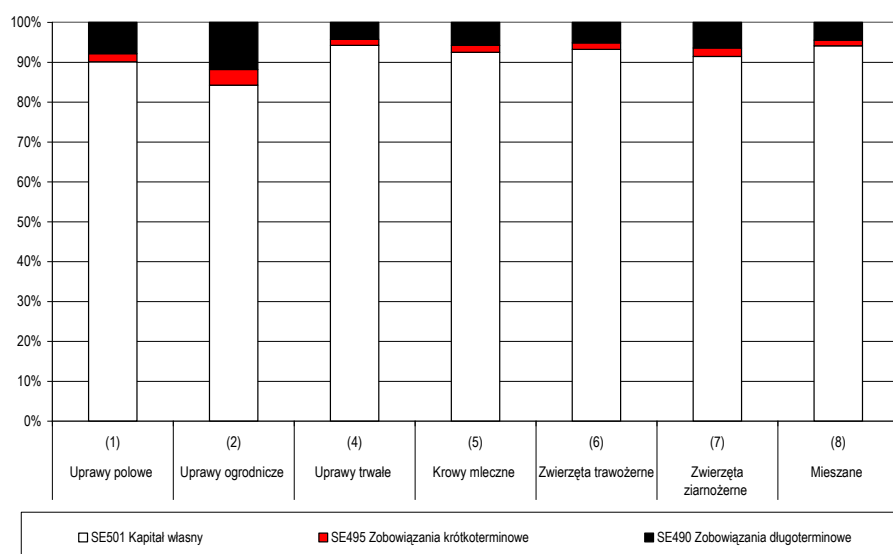
Specyfika produkcji poszczególnych typów rolniczych miała także decydujący wpływ na strukturę aktywów obrotowych (patrz: Wykres 31). W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych większą część aktywów obrotowych stanowiły zapasy wytworzonych produktów, zaś w gospodarstwach ogrodniczych i polowych pozostałe aktywa obrotowe. W gospodarstwach utrzymujących zwierzęta trawożerne oraz ziarnożerne w strukturze aktywów obrotowych dominował udział stada obrotowego.

Wykres 31 **Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

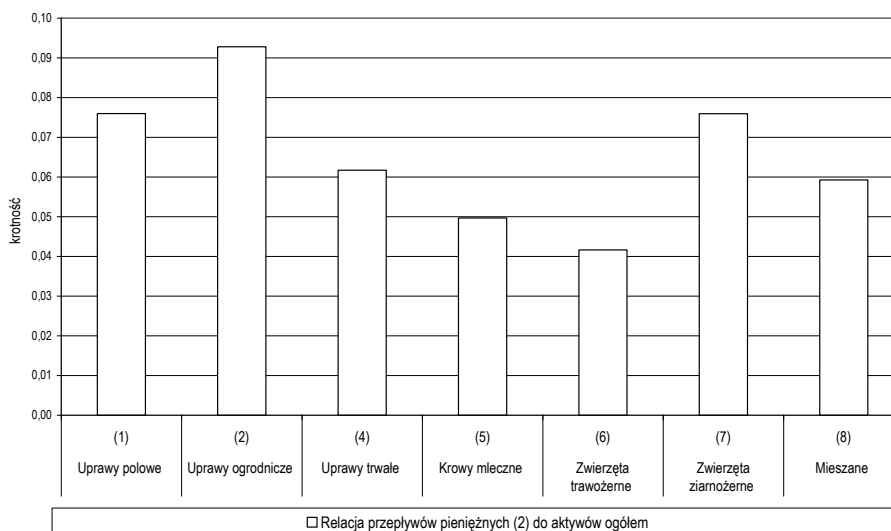
W strukturze pasywów we wszystkich typach rolniczych gospodarstw dominował kapitał własny (patrz: Wykres 32). Wyższy niż przeciętnie poziom zadłużenia występował w gospodarstwach ogrodniczych (ok. 16%). W kapitale obcym wszystkich typów gospodarstw dominowało zadłużenie długoterminowe (74% - 79% zadłużenia ogółem).

Wykres 32 **Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

Przepływ pieniężny (2) ukazuje zdolność gospodarstwa rolnego do samofinansowania działalności. Najwyższa relacja do aktywów ogółem występuje w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodnich, najniższa natomiast w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta trawożerne. Oznacza to, że gospodarstwa ogrodnicze w największym stopniu uzyskują zwrot z zainwestowanego kapitału (patrz: Wykres 33).

Wykres 33 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych

2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej

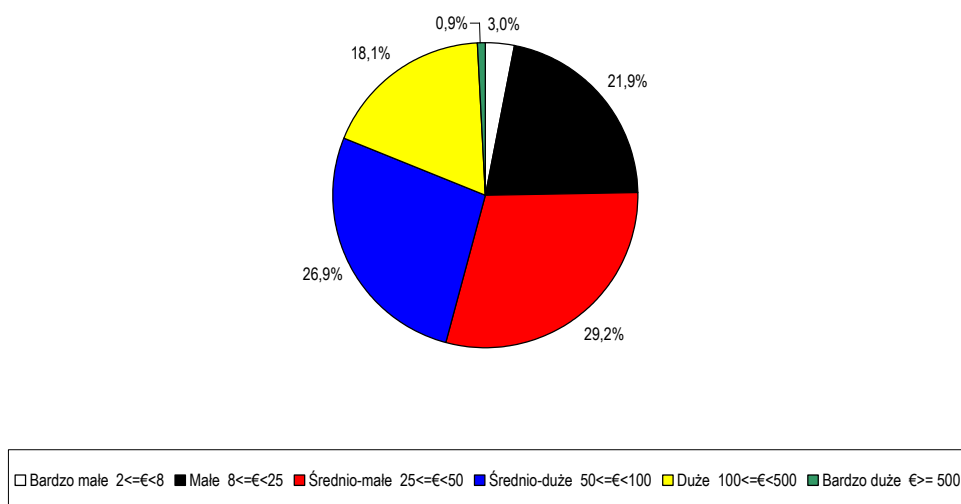
Dla uproszczenia zapisu na wykresach dla określenia rozmiaru poszczególnych klas użyto zapisu w tysiącach euro Standardowej Produkcji. W grupie gospodarstw bardzo małych (od 2 tys. do 8 tys. euro Standardowej Produkcji) znajdują się gospodarstwa o wielkości ekonomicznej co najmniej 4 tys. euro SO (zgodnie z progiem włączającym gospodarstwo do badań Polskiego FADN).

2.2.1. Potencjał produkcyjny indywidualnych gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Wykresy kołowe zaprezentowane w rozdziale 3.2.1. (Wykresy od 34 do 37) obrazują wyniki dla całej próby indywidualnych gospodarstw rolnych uczestniczących w Polskim FADN, pogrupowanych według klas wielkości ekonomicznej (ES6).

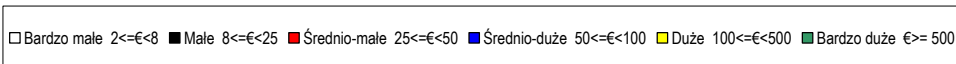
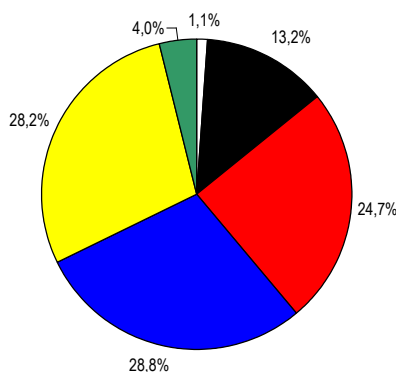
Biorąc pod uwagę obszar użytków rolnych zajmowanych przez poszczególne grupy gospodarstw najbardziej dominującą grupą były gospodarstwa średnio-małe (od 25 tys. do 50 tys. euro). Drugą grupą pod względem ilości zajmowanych użytków rolnych były gospodarstwa średnio-duże (od 50 tys. do 100 tys. euro). Gospodarstwa te w sumie zajmowały 56,1% powierzchni użytków rolnych. Znaczący był udział gospodarstw małych i dużych, które gospodarowały na 40% powierzchni użytków rolnych. Gospodarstwa bardzo małe i bardzo duże użytkowały w sumie 3,9% użytków rolnych (patrz: Wykres 34).

Wykres 34 Zasoby ziemi w indywidualnych gospodarstwach rolnych z próby Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej

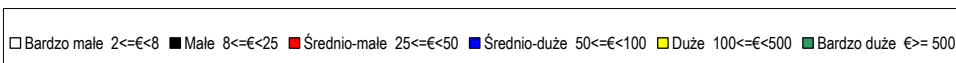
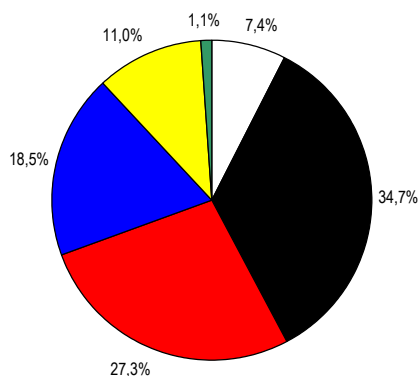
Rozkład pogłowia zwierząt wyrażonego w jednostkach przeliczeniowych zwierząt (LU), wskazuje na przewagę gospodarstw dużych i średnio-dużych nad małymi w chowie zwierząt. W gospodarstwach tych skoncentrowane było 57% ogólnego pogłowia inwentarza żywego przeliczonego na jednostkę LU (patrz: Wykres 35).

Wykres 35 Pogłowia zwierząt z próby Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)

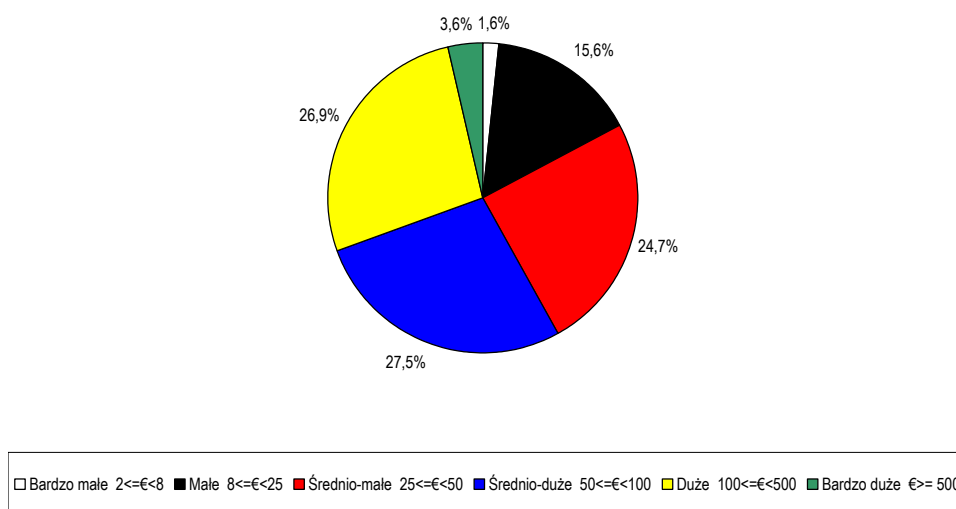
W przypadku rozkładu nakładów pracy określonych w AWU wiodącą rolę odgrywały gospodarstwa małe i średnio-małe, które skupiały 62% ogółu nakładów (patrz: Wykres 36).

Wykres 36 Nakłady pracy z próby Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych – AWU)

Gospodarstwa średnio-małe, średnio-duże oraz duże wykazały podobny udział w wartości wytworzonej Standardowej Produkcji (SO), wynoszący odpowiednio 24,7%, 27,5% oraz 26,9%. Natomiast najmniejszy udział, wynoszący 1,6%, wykazały gospodarstwa bardzo małe (patrz: Wykres 37).

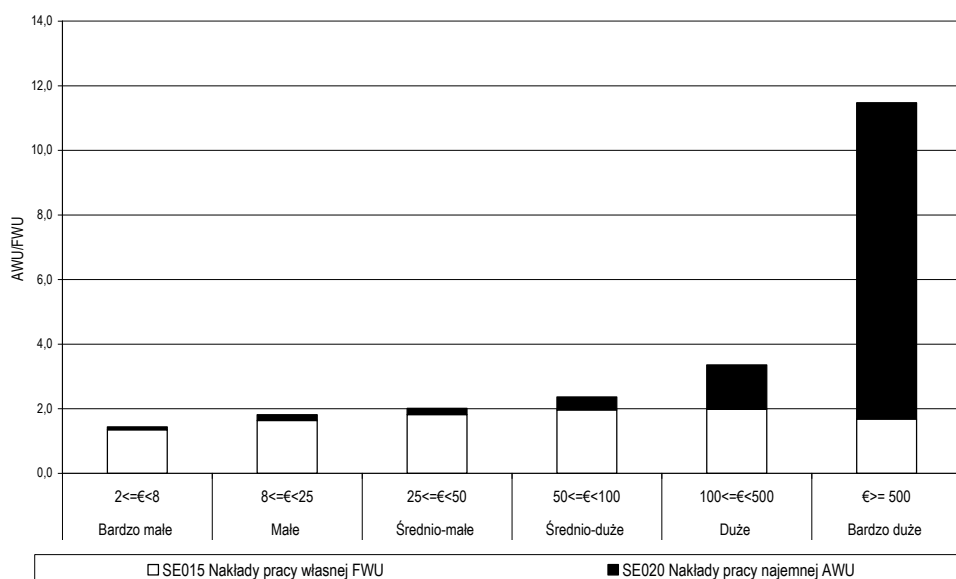
Wykres 37 Wartość Standardowej Produkcji z próby Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej

2.2.2. Wyniki działalności indywidualnych gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

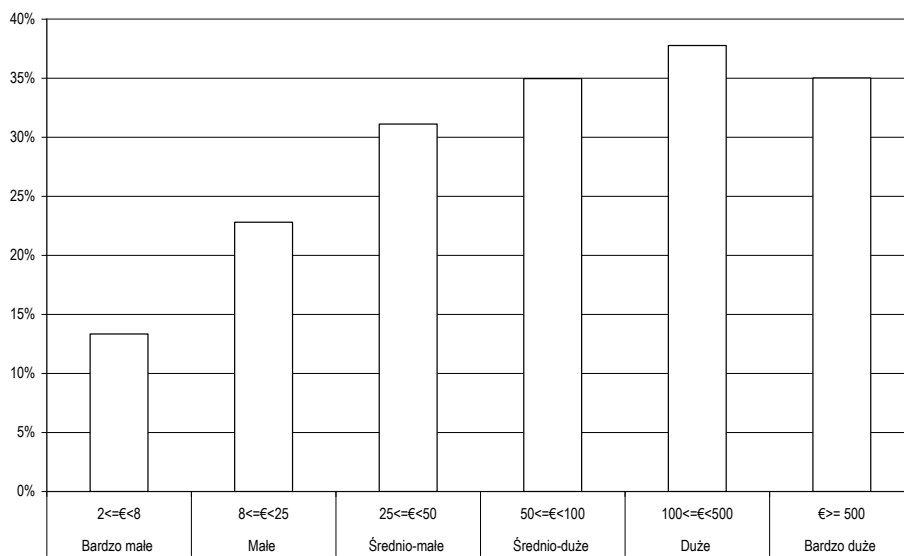
Poziom nakładów pracy rósł wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Wykorzystanie własnej siły roboczej we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej gospodarstw wynosiło od 1,3 do 2 FWU. Gospodarstwa o wielkości ekonomicznej do 500 tys. euro opierały się głównie na własnej sile roboczej, co podkreśla ich rodzinny charakter. W gospodarstwach największych (powyżej 500 tys. euro) przewaga pracy najemnej nad własną była ponad 5,5-krotna (patrz: Wykres 38).

Wykres 38 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

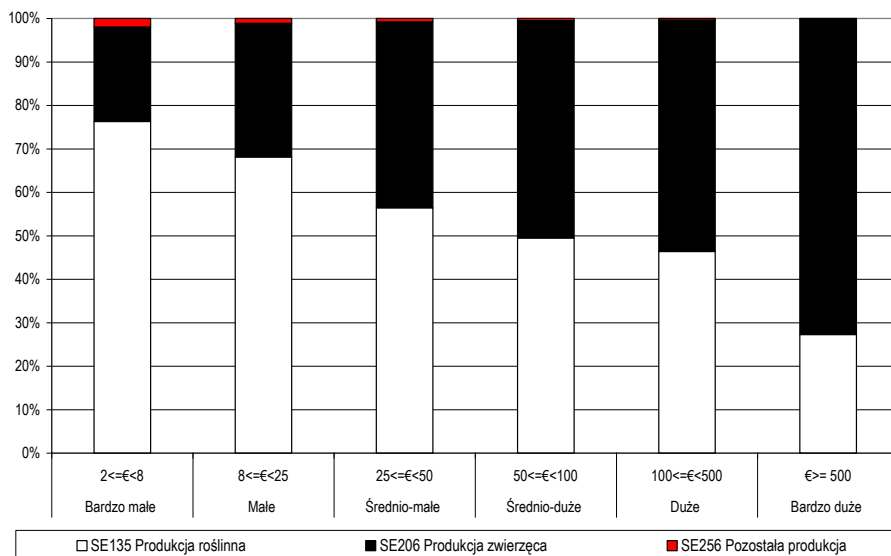
Zasadniczo w strukturze użytków rolnych będących w użytkowaniu gospodarstw, dominowały grunty własne. Udział dzierżawy rósł wraz ze zwiększaniem się wielkości ekonomicznej gospodarstw: z ok. 13% w gospodarstwach bardzo małych (od 2 tys. do 8 tys. euro) do ok. 38% w gospodarstwach dużych (od 100 tys. do 500 tys. euro). Natomiast w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro) udział ten nieznacznie się zmniejszył i wyniósł ok. 35% (patrz: Wykres 39).

Wykres 39 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej

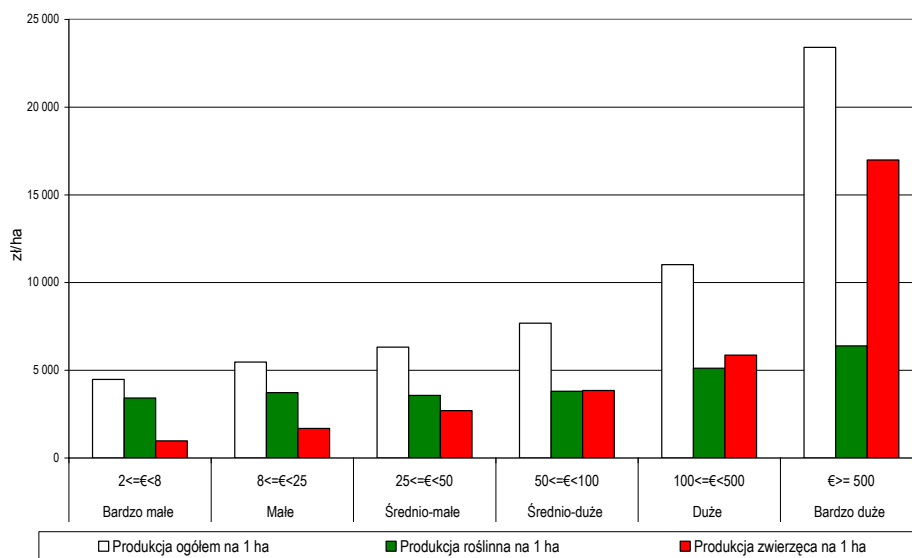
W gospodarstwach bardzo dużych, dużych i średnio-dużych w strukturze produkcji ogółem dominowała produkcja zwierzęca. Pozostała produkcja nie miała istotnego wpływu na wartość wytworzonej produkcji ogółem, a jej udział malał wraz ze wzrostem siły ekonomicznej gospodarstwa, od 2% w gospodarstwach bardzo małych (od 2 tys. do 8 tys. euro) do 0,2% w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro) (patrz: Wykres 40).

Wykres 40 Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

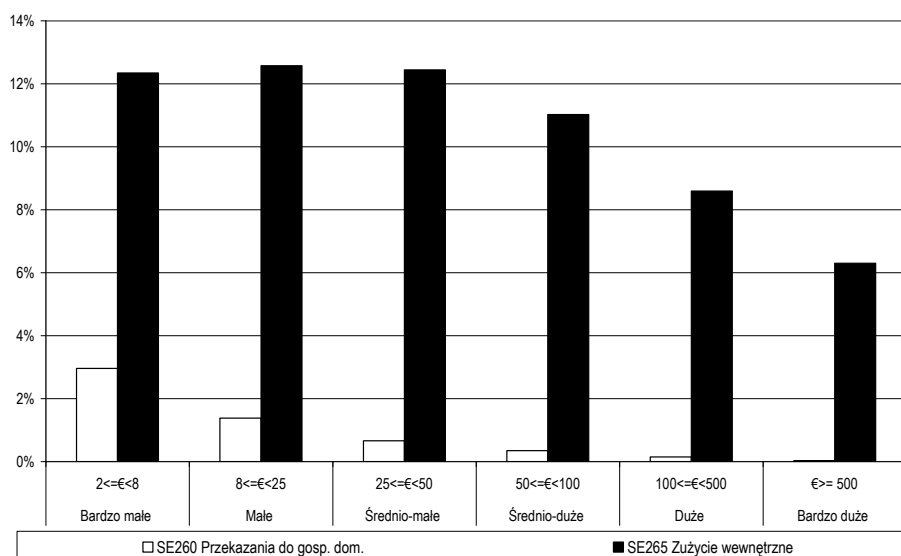
Produktywność ziemi mierzona wartością produkcji ogółem na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 41) wzrastała wraz z wielkością ekonomiczną. W przypadku produkcji roślinnej przeliczonej na 1 ha użytków rolnych gospodarstwa o wielkości ekonomicznej poniżej 100 tys. euro uzyskiwały podobny poziom. Gospodarstwa najsilniejsze ekonomicznie (powyżej 500 tys. euro) osiągały najkorzystniejsze rezultaty w przeliczeniu na jednostkę powierzchni zarówno w produkcji roślinnej jak i zwierzęcej.

Wykres 41 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

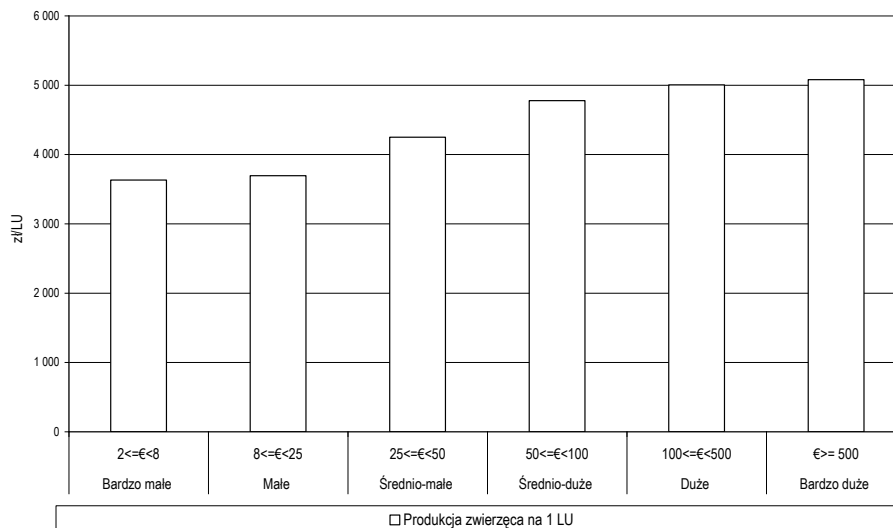
Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej przekazania produktów i usług do gospodarstwa domowego zajmowały w strukturze produkcji coraz mniejszy udział. Zużycie wewnętrzne najmniejsze było w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro) i wynosiło ok. 6%, natomiast w gospodarstwach bardzo - małych, małych i średnio - małych stanowiło nieco ponad 12% (patrz: Wykres 42).

Wykres 42 Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

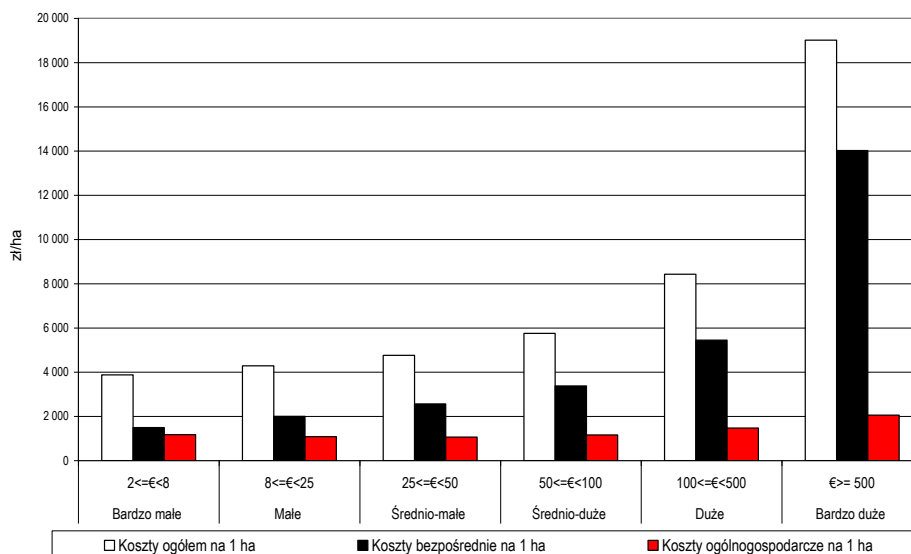
Wartość produkcji zwierzęcej na 1 LU rosla wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej aż do klasy gospodarstw bardzo dużych, w których produktywność zwierząt była o 39% wyższa niż w gospodarstwach bardzo małych. Wynika to z kierunku specjalizacji i struktury produkcji tych gospodarstw (patrz: Wykres 43 oraz Wykres 40).

Wykres 43 Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

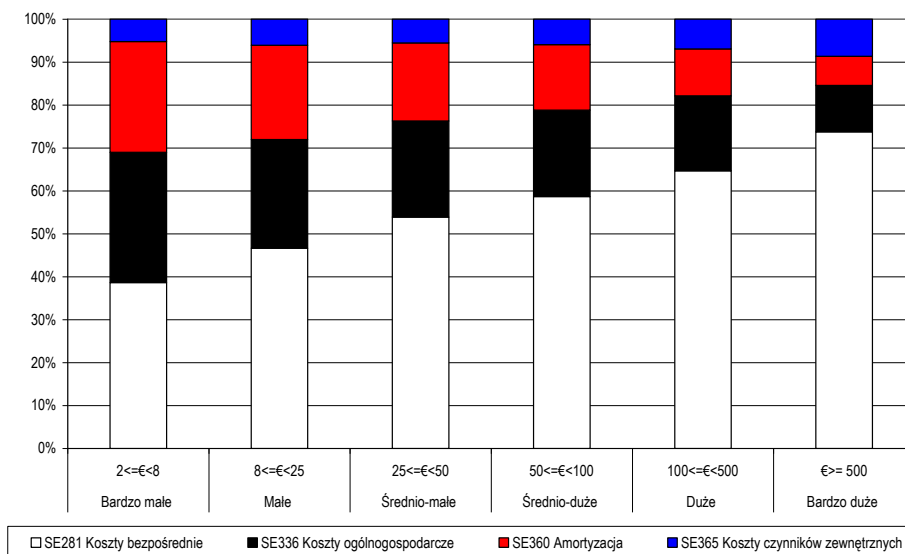
Intensywność produkcji, określona na podstawie poniesionych kosztów ogółem na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 44), zwiększała się wraz z wielkością ekonomiczną gospodarstw. Z kolei poziom kosztów ogólnogospodarczych najniższy był w grupie gospodarstw średnio-małych natomiast najwyższy w gospodarstwach bardzo dużych, w których wynosił ok. 2 055 zł/ha.

Wykres 44 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

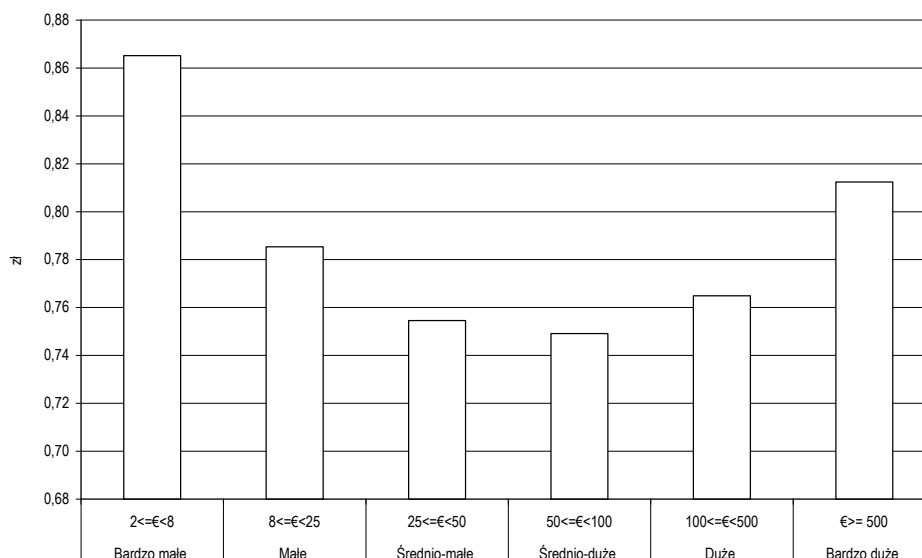
W strukturze kosztów ogółem udział kosztów bezpośrednich rósł wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Natomiast udział amortyzacji w kosztach malał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (z ok. 26% do ok. 7%). Ta ostatnia zależność może świadczyć o zbyt dużym umaszynowaniu małych gospodarstw – koszty utrzymania znacznej liczby, być może niewykorzystanych środków trwałych zmniejszają dochód tych gospodarstw. Udział kosztów ogólnogospodarczych malał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (z ok. 30% do ok. 11%) (patrz: Wykres 45).

Wykres 45 **Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

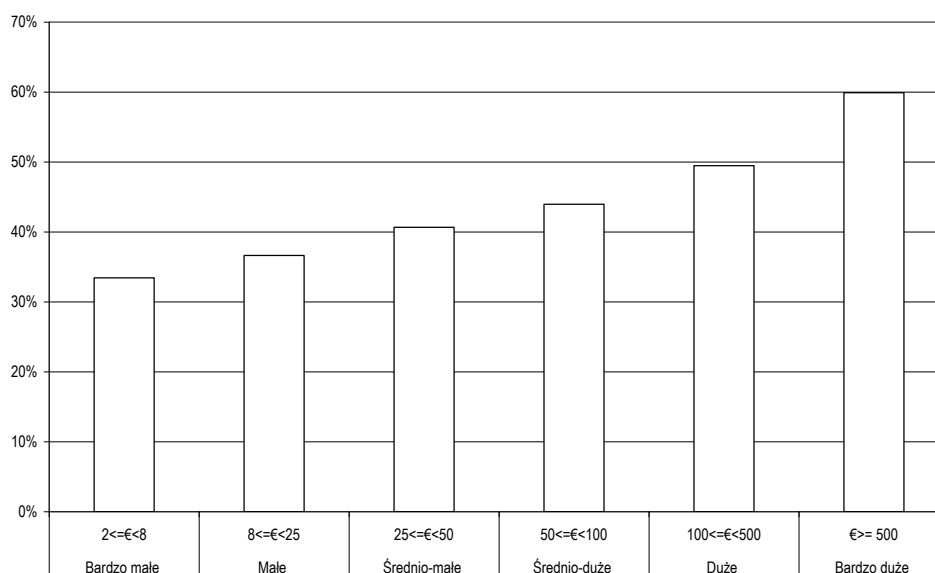
Analiza kosztu wytworzenia 1 zł produkcji pokazuje, że w 2012 roku w najmniej korzystnej sytuacji były gospodarstwa bardzo małe (od 2 tys. do 8 tys. euro). W celu wytworzenia 1 zł produkcji ogółem musiały zaangażować 0,87 zł kosztów. Najlepsza sytuacja wystąpiła w gospodarstwach średnio-dużych (od 50 tys. do 100 tys. euro). Aby wytworzyć 1 zł produkcji ogółem ponosiły one koszty ogółem na poziomie 0,75 zł (patrz: Wykres 46).

Wykres 46 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

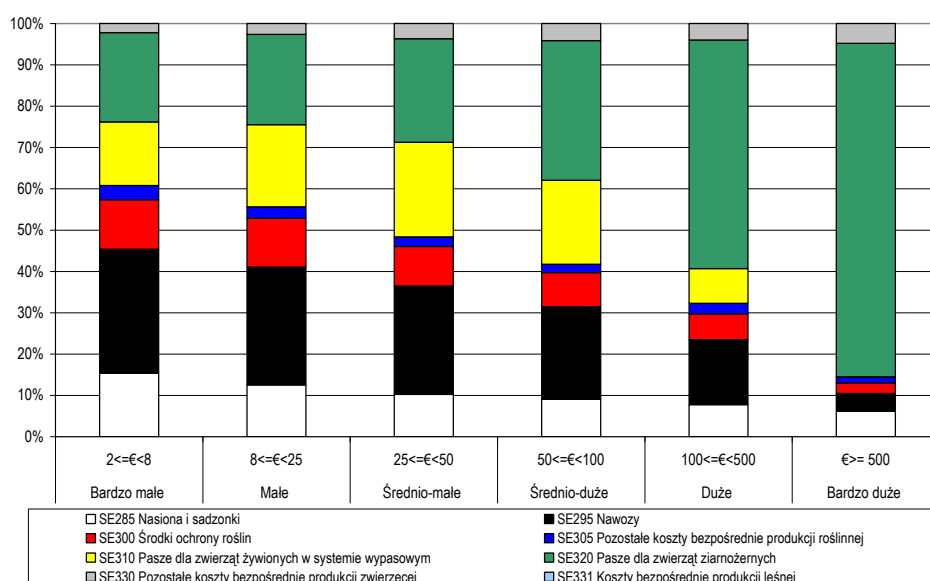
Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem wykazywała tendencję rosnącą wraz ze zwiększaniem się klasy wielkości ekonomicznej gospodarstw. Najniższa była w gospodarstwach bardzo małych (od 2 tys. do 8 tys. euro), w których wynosiła ok. 33%. Maksymalny poziom kosztów bezpośrednich w porównaniu do produkcji ogółem (ok. 60%) osiągnęły gospodarstwa bardzo duże (powyżej 500 tys. euro) (patrz: Wykres 47).

Wykres 47 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

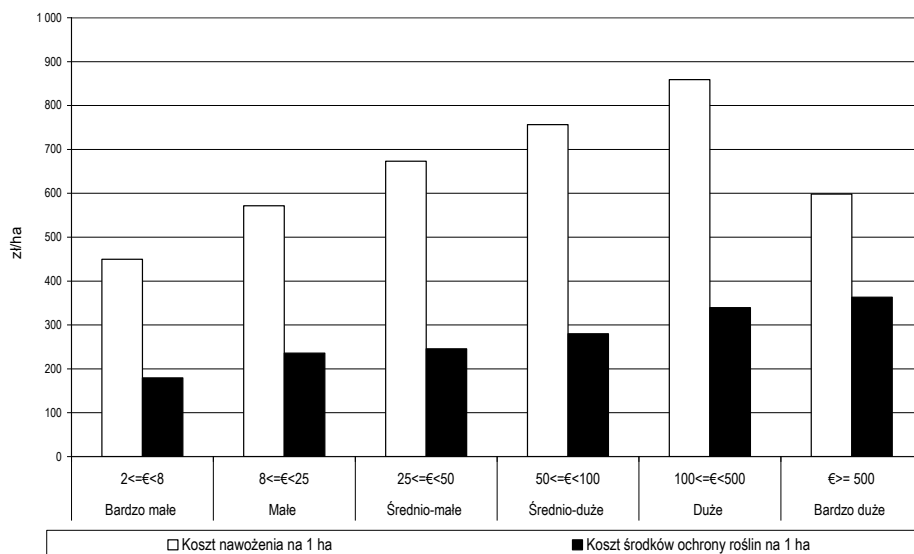
W strukturze kosztów bezpośrednich w gospodarstwach bardzo małych, małych oraz średnio-małych koszt pasz dla zwierząt ziarnożernych był nieznacznie niższy od kosztu nawozów. Od klasy ekonomicznej gospodarstw średnio-dużych udział kosztu tych pasz znacząco rósł, osiągając w przypadku gospodarstw bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro) 81%. Udział kosztu nawozów malał wraz ze zwiększaniem się klasy ekonomicznej gospodarstw od 30% do 4%. Udział kosztów pasz zwierząt żywionych w systemie wypasowym w strukturze kosztów bezpośrednich najwyższy był w gospodarstwach średnio-małych (od 25 tys. do 50 tys. euro) i wynosił 23%, a najniższy w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro), w których stanowił 0,05%. Udział kosztu środków ochrony roślin malał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (od 12% do 3%) (patrz: Wykres 48).

Wykres 48 **Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej**

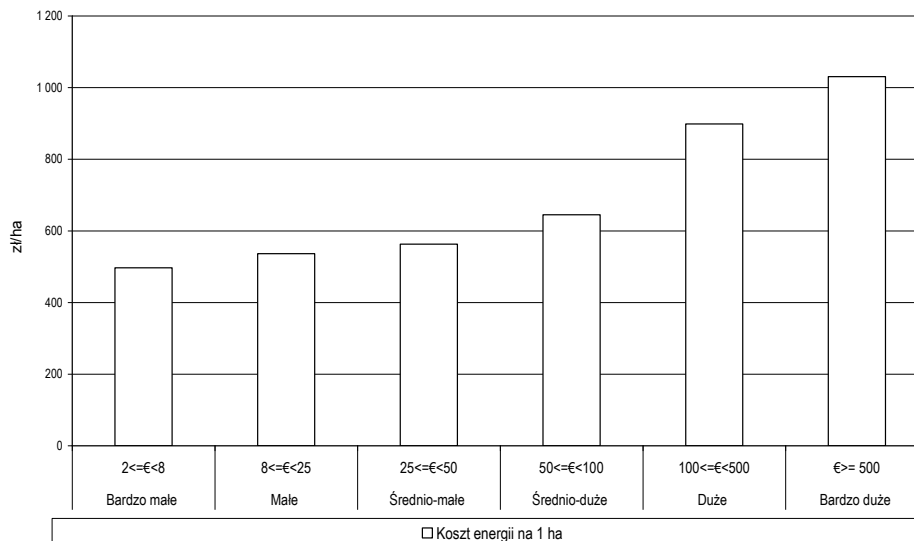
Koszty nawożenia i środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 49) bardzo silnie związane były z wielkością ekonomiczną gospodarstw. Koszt nawozów najwyższą wartość osiągnął w gospodarstwach dużych i był prawie 2-krotnie wyższy niż w gospodarstwach bardzo małych. Koszty ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha rosły wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej.

Wykres 49 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

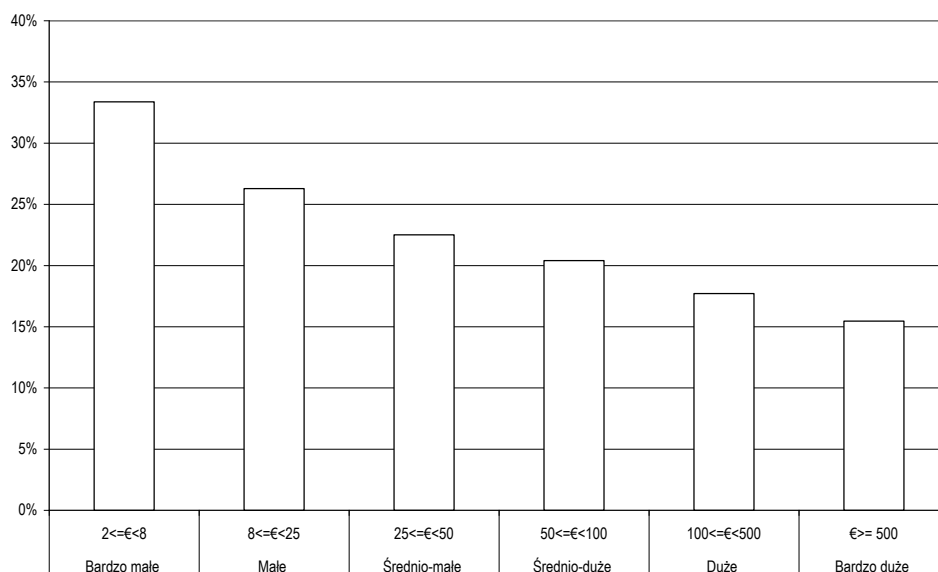
Z wielkością ekonomiczną bardzo wyraźnie wiązały się również koszty energii i paliw ponoszone na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 50). W gospodarstwach największych (powyżej 500 tys. euro) pozycja ta była 2-krotnie wyższa niż w gospodarstwach najmniejszych (od 2 tys. do 8 tys. euro).

Wykres 50 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

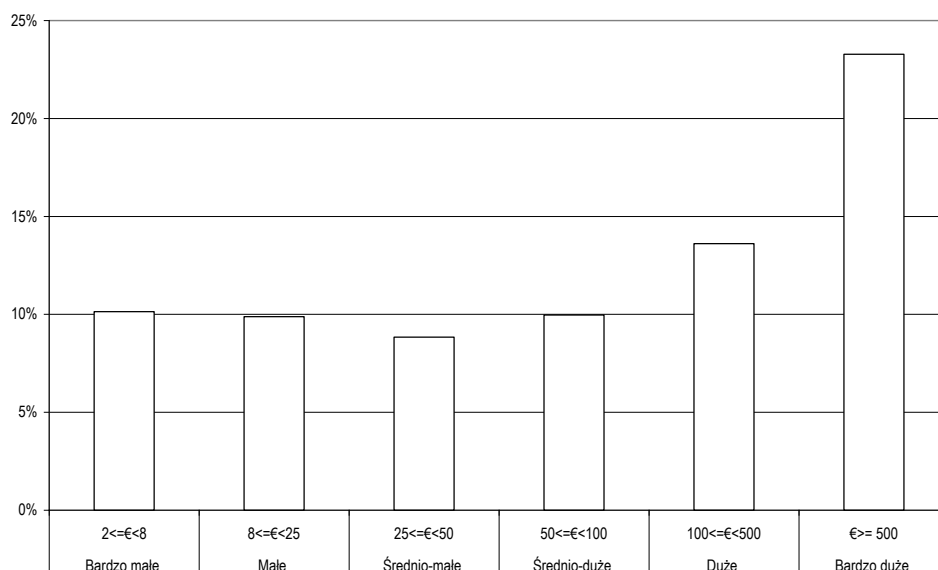
Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wykazywał tendencję malejącą wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Amortyzacja stanowiła 33% wartości dodanej brutto w gospodarstwach bardzo małych (od 2 tys. do 8 tys. euro) i jej udział w wartości dodanej brutto spadał do 15% w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro) (patrz: Wykres 51).

Wykres 51 **Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej**

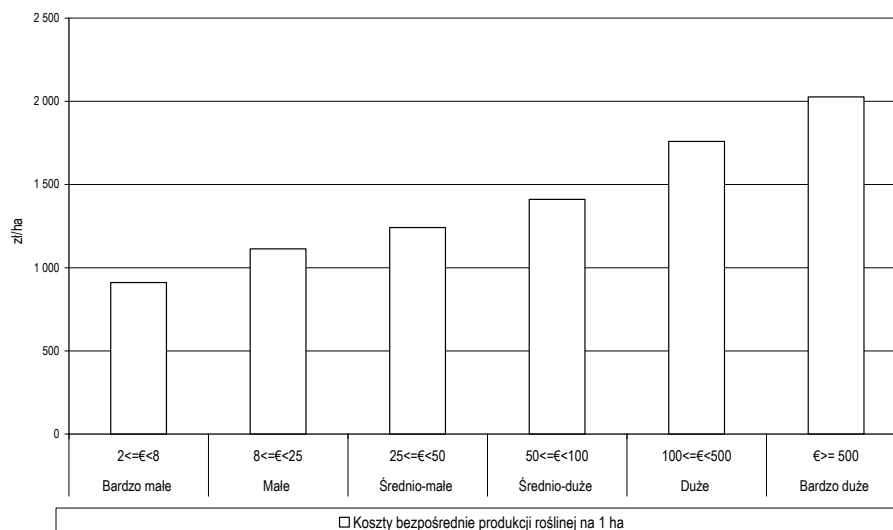
Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto najwyższy był w gospodarstwach bardzo dużych i wynosił 23%. Potwierdza to fakt znacznie intensywniejszego wykorzystania czynników zewnętrznych. Znaczącym elementem był koszt pracy najemnej, której opłata stanowiła 79% wartości tych kosztów, a stosunek do wartości dodanej netto wynosił 18%. Gospodarstwa te były więc najbardziej wrażliwe na wahania poziomu cen czy zmiany w dostępności wymienionych czynników (patrz: Wykres 52).

Wykres 52 **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej**

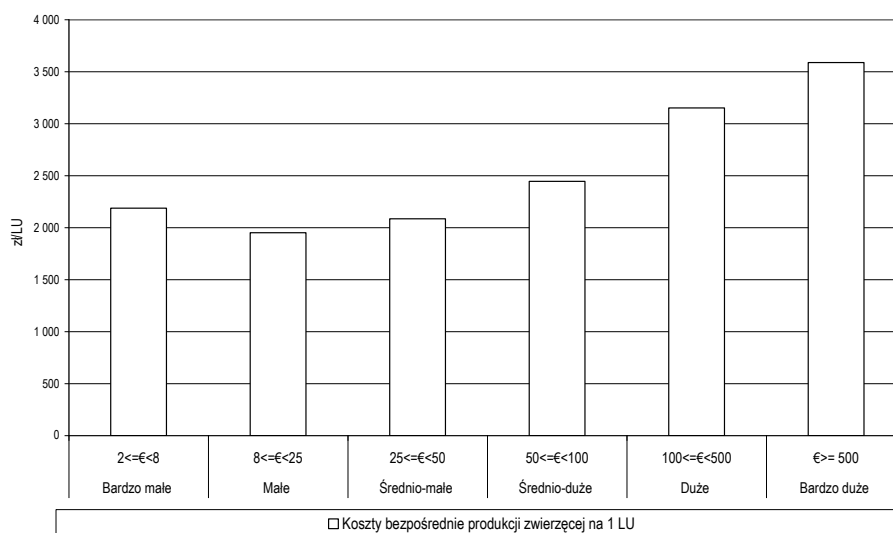
Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha wykazywały tendencję wzrostową wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. W klasie gospodarstw bardzo małych wynosiły one 910 zł/ha natomiast w klasie gospodarstw bardzo dużych 2 026 zł/ha (patrz: Wykres 53).

Wykres 53 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej

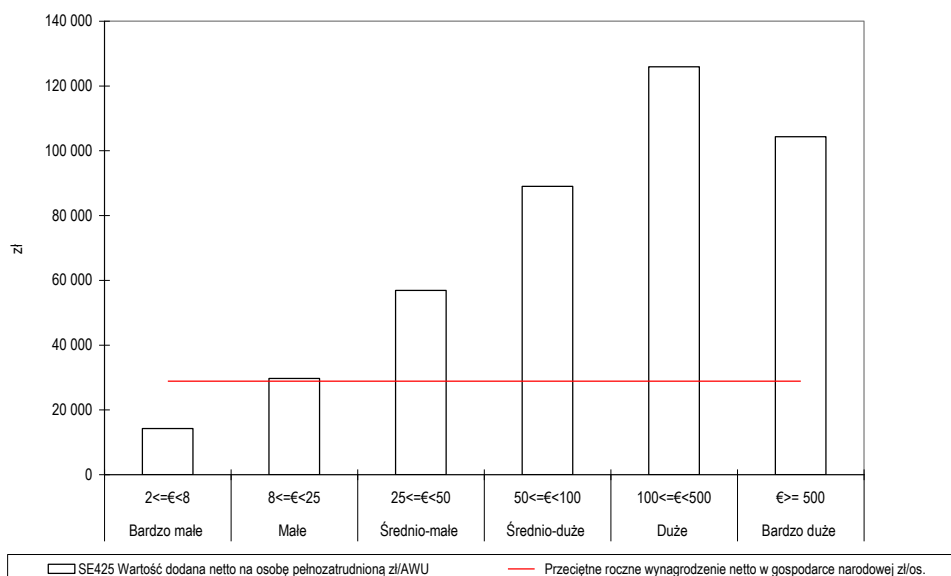
W przypadku kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej na 1 LU największe koszty wystąpiły w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro) i wyniosły 3 587 zł/LU. Najniższe koszty (1 951 zł/LU) wystąpiły w gospodarstwach małych (od 8 tys. do 25 tys. euro) (patrz: Wykres 54).

Wykres 54 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

W wartości dodanej netto wypracowanej w gospodarstwach indywidualnych na osobę pełnozatrudnioną występowały zasadnicze różnice w poszczególnych grupach gospodarstw. Granicą było w tym przypadku 8 tys. euro. Gospodarstwa o wielkości przekraczającej ten próg uzyskały wartość dodaną netto na osobę pełnozatrudnioną przewyższającą przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej⁶, podczas gdy gospodarstwa o wielkości ekonomicznej poniżej 8 tys. euro osiągnęły zdecydowanie gorsze wyniki. W gospodarstwach tych wartość dodana netto na jednego pełnozatrudnionego stanowiła 49% przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 55).

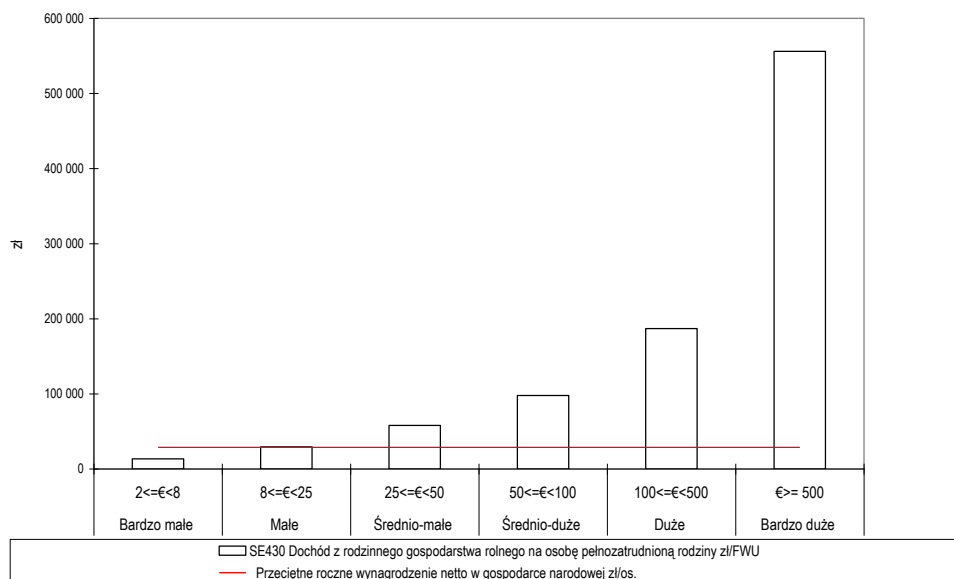
Wykres 55 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

Podobną sytuację jak w przypadku wartości dodanej netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną można zaobserwować analizując rozkład dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) przypadającego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą (FWU). Tutaj również granicą było 8 tys. euro, jednak skala dysproporcji była zdecydowanie większa. Szczególnie wyraźnie widać to w grupie gospodarstw bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro), w których dochód na pełnozatrudnionego członka rodziny wypracowany przez gospodarstwo był około 19-krotnie większy niż przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej. Miało to związek ze znacznym zaangażowaniem najemnej pracy w działalności tych gospodarstw (patrz również: Wykres 38). W gospodarstwach bardzo małych (poniżej 8 tys. euro) DzRGR w przeliczeniu na FWU stanowił 47% przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 56). Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że są to średnie arytmetyczne, a więc zawyżone w stosunku do średnich ważonych ze względu na proporcje reprezentowanych gospodarstw w poszczególnych warstwach pogrupowanych według wielkości ekonomicznej.

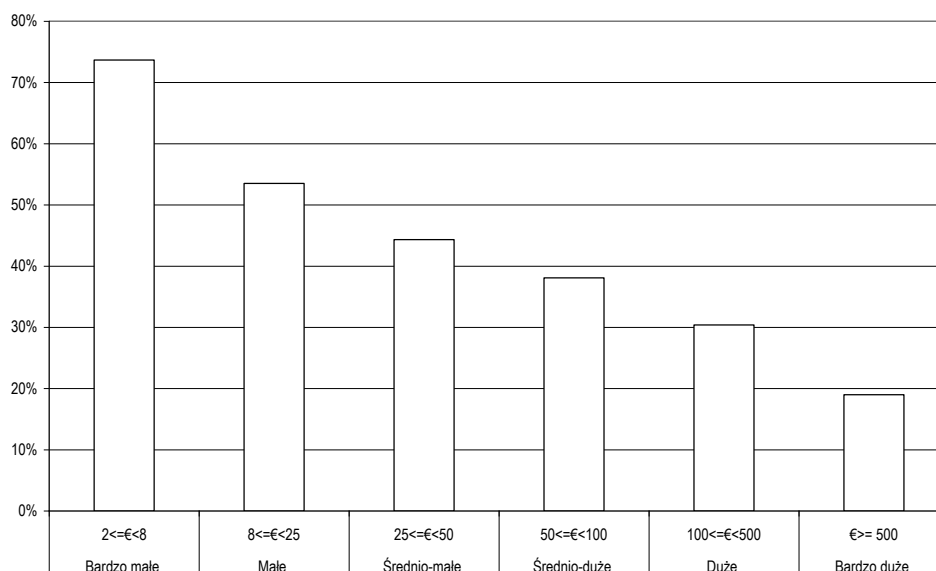
⁶ Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej = 28 854 zł w 2012 r. Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

Wykres 56 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

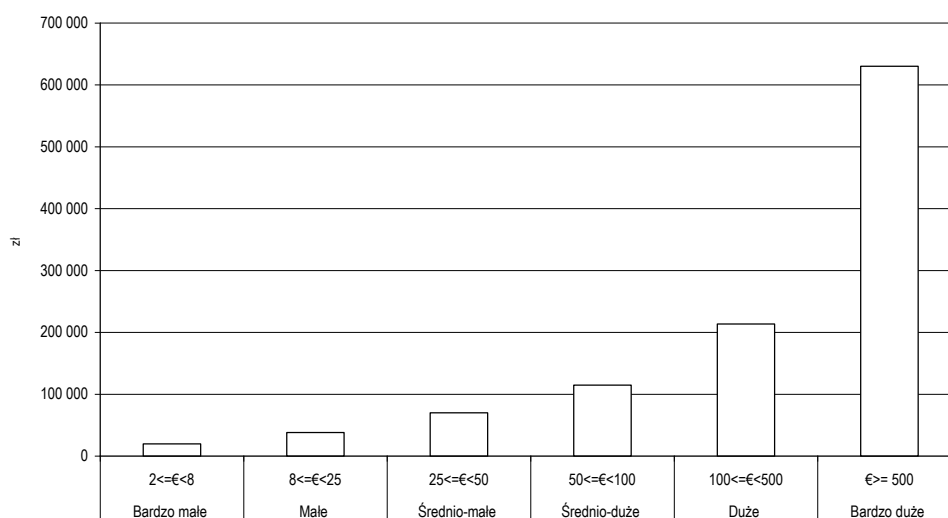
Największa relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (74%) występowała w gospodarstwach bardzo małych (od 2 tys. do 8 tys. euro). Relacja ta spadała wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej osiągając poziom 19% w przypadku gospodarstw bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro) (patrz: Wykres 57).

Wykres 57 Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

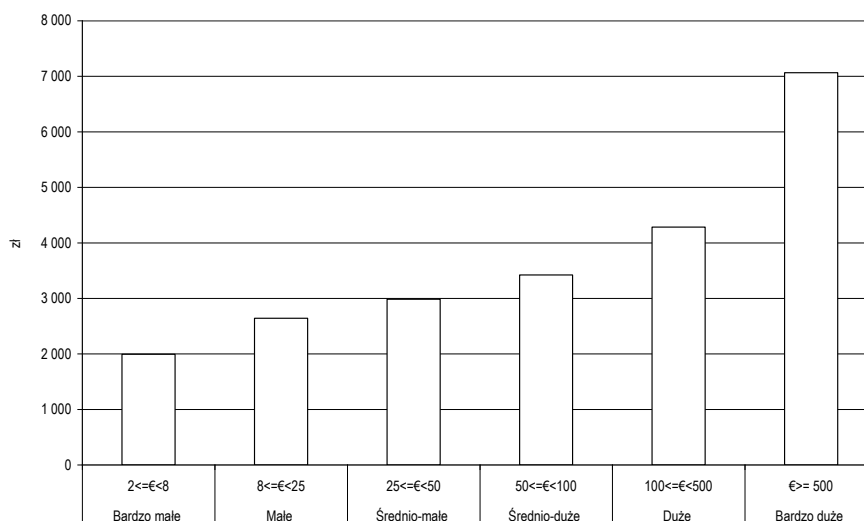
Przepływ pieniężny (1) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą wykazywał identyczną tendencję jak miało to miejsce w przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą – rósł w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstwa, osiągając 630 172 zł w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro), podczas gdy w gospodarstwach bardzo małych (od 2 tys. do 8 tys. euro) było to 19 563 zł (patrz: Wykres 58).

Wykres 58 Przepływ pieniężny (1) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według klas wielkości ekonomicznej

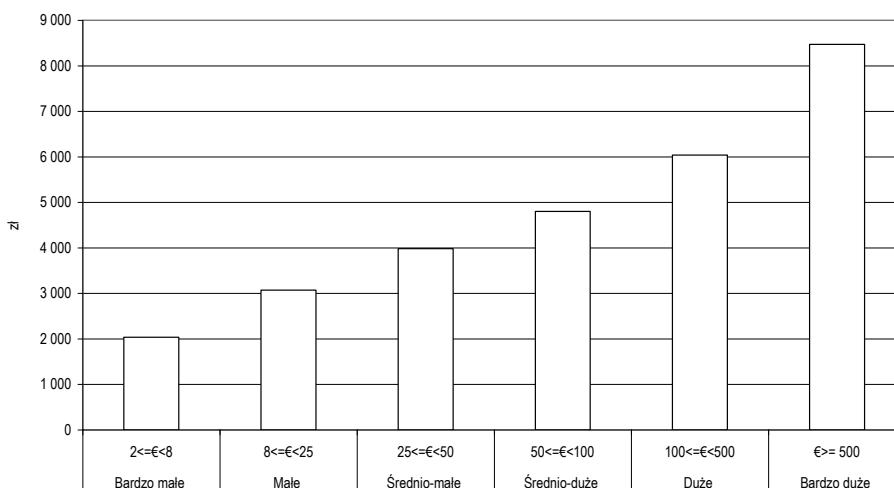
Wartość dodana netto przypadająca na jeden hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw. Wartość ta rosła w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw i w przypadku gospodarstw bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro) wynosiła ok. 7 064 zł/ha – dla porównania w gospodarstwach bardzo małych (od 2 tys. do 8 tys. euro) było to ok. 1 994 zł/ha (patrz: Wykres 59).

Wykres 59 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

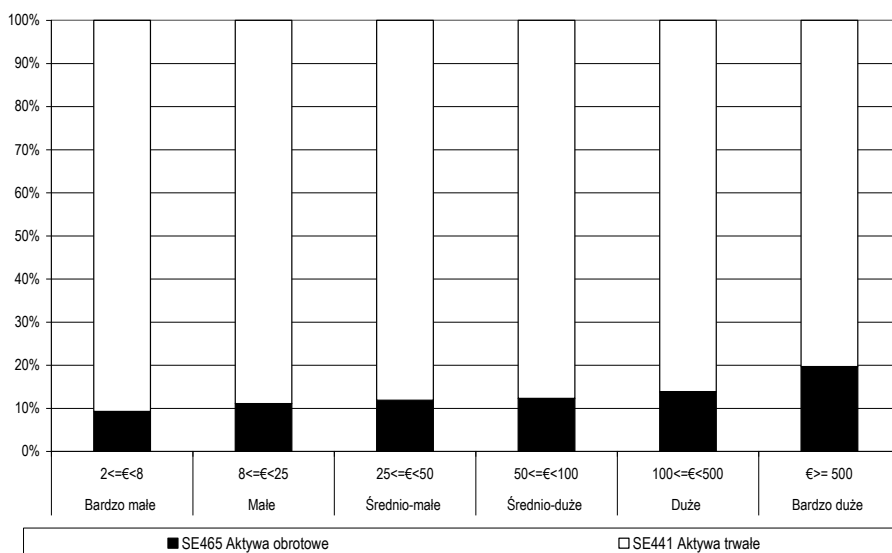
W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na jeden hektar własnych użytków rolnych powtarza się schemat obserwowany na wykresie poprzednim (patrz: Wykres 60).

Wykres 60 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

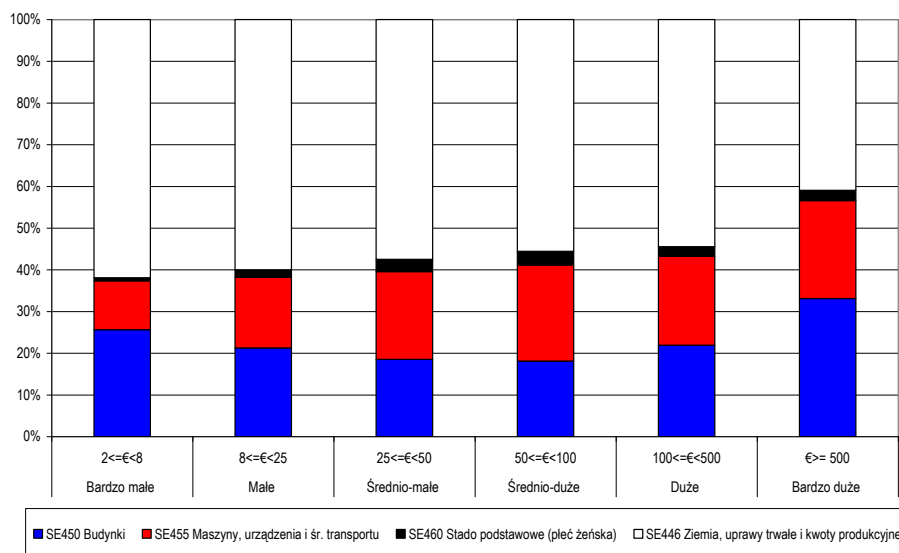
Wraz ze zmianą wielkości ekonomicznej gospodarstw zmianie ulegała również struktura aktywów w gospodarstwach rolnych (patrz: Wykres 61). Udział aktywów trwałych spadał wraz ze wzrostem siły ekonomicznej gospodarstwa (z 91% w gospodarstwach bardzo małych do 80% w gospodarstwach bardzo dużych).

Wykres 61 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

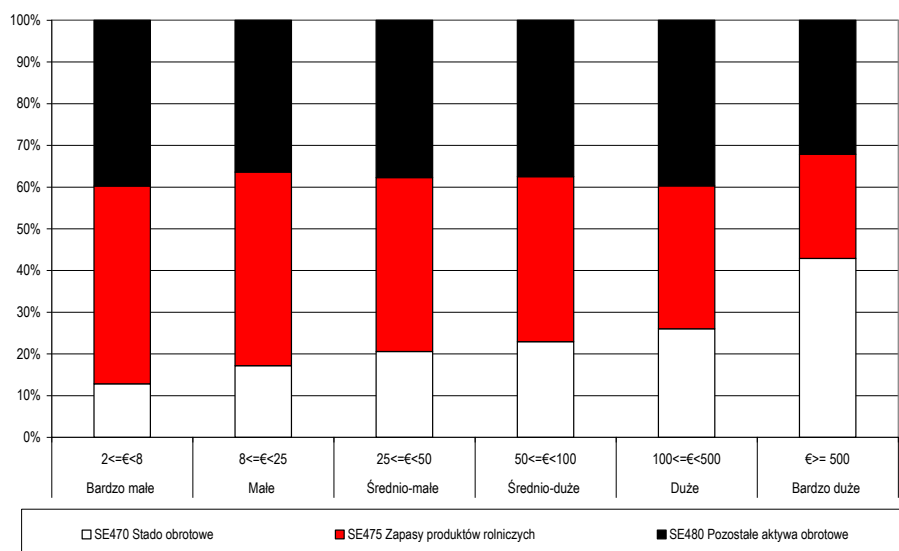
W strukturze aktywów trwałych wszystkich gospodarstw dominowały ziemia, uprawy trwałe i kwoty produkcyjne. Udział tych środków spadał z 62% w gospodarstwach bardzo małych do 41% w gospodarstwach bardzo dużych (patrz: Wykres 62). Najwyższy udział maszyn, urządzeń i środków transportu (po 23%) wystąpił w gospodarstwach średnio-dużych i bardzo dużych, a budynków – w gospodarstwach bardzo dużych (33%).

Wykres 62 **Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

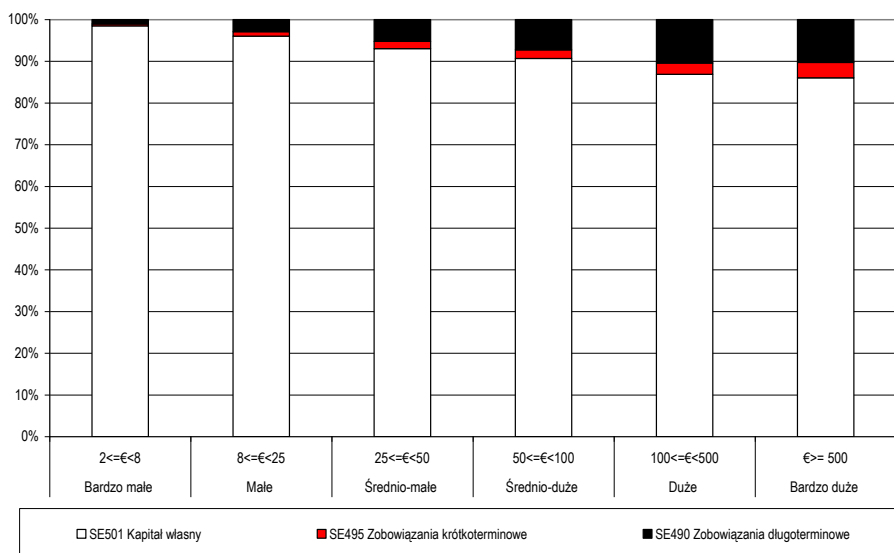
W strukturze aktywów obrotowych gospodarstw do wielkości ekonomicznej 100 tys. euro dominowały zapasy produktów rolniczych (patrz: Wykres 63). Stado obrotowe największy udział (43%) miało w gospodarstwach bardzo dużych (ponad 500 tys. euro), a najmniejszy (13%) w gospodarstwach bardzo małych (od 2 tys. do 8 tys. euro). W gospodarstwach dużych (od 100 tys. do 500 tys. euro) największy udział w aktywach obrotowych stanowiły pozostałe aktywa obrotowe.

Wykres 63 **Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

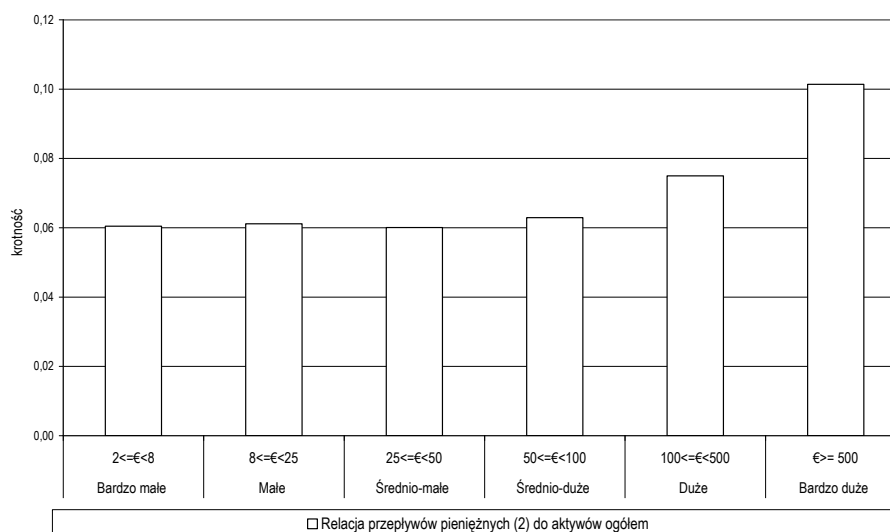
Struktura pasywów wykazywała również silny związek z wielkością ekonomiczną gospodarstw (patrz: Wykres 64). Im silniejsze ekonomicznie gospodarstwa, tym większy udział kapitałów obcych w finansowaniu majątku. Zadłużenie gospodarstw bardzo dużych (ponad 500 tys. euro) wynosiło 14%. W strukturze zobowiązań we wszystkich gospodarstwach przeważały kredyty długoterminowe.

Wykres 64 **Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem oznacza zwrot z zainwestowanego kapitału. Najwyższa relacja (na poziomie 0,1) wystąpiła w gospodarstwach bardzo dużych. W gospodarstwach do 100 tys. euro kształtowała się na poziomie 0,06, natomiast w gospodarstwach dużych 0,07 (patrz: Wykres 65).

Wykres 65 **Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

Wnioski

1. Wyniki prezentowane w niniejszym opracowaniu są średnimi arytmetycznymi dla gospodarstw prowadzących rachunkowość rolną w ramach Polskiego FADN. Z tego względu nie mogą być uznawane za wyniki reprezentatywne zarówno dla ogółu gospodarstw jak również dla gospodarstw indywidualnych funkcjonujących na terenie Polski. Należy również zwrócić uwagę na fakt, że ze względu na proporcje reprezentowanych gospodarstw w poszczególnych warstwach średnie arytmetyczne są zawyżone w stosunku do średnich ważonych. W badanej zbiorowości nie występują gospodarstwa o wielkości ekonomicznej poniżej 4 tys. euro Standardowej Produkcji.
2. Analiza indywidualnych gospodarstw rolnych uczestniczących w Polskim FADN pogrupowanych według typów rolniczych wykazała, że w roku 2012 gospodarstwa ze wszystkich typów rolniczych osiągnęły dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na pełnozatrudnioną osobę nieopłaconą powyżej przeciętnego rocznego wynagrodzenia w gospodarce narodowej.
3. Biorąc pod uwagę produkcję ogółem w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych największa wartość została osiągnięta przez gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych. Gospodarstwa te poniosły również największe koszty na 1 ha. Koszt wytworzenia 1 zł produkcji w tych jednostkach wyniósł 0,78 zł. Wysokie koszty ponoszone przez te gospodarstwa oraz wysoka pracochłonność produkcji spowodowały, że wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną była na najniższym poziomie ze wszystkich badanych grup. Gospodarstwa te charakteryzowały się znacznym udziałem pracy najemnej w nakładach pracy ogółem. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na pełnozatrudnioną osobę nieopłaconą (w większości przypadków jest to praca członków rodziny) był na wyższym poziomie niż wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną ogółem. Odnosząc te kategorie do powierzchni użytków rolnych zarówno wartość dodana netto jak i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego były w gospodarstwach ogrodniczych na najwyższym poziomie ze wszystkich analizowanych grup. Należy jednak pamiętać, że gospodarstwa ogrodnicze są to podmioty zajmujące się uprawą pod osłonami lub uprawami warzyw w ogrodach towarowych (w zmianowaniu z warzywami) i w ciągu roku z pewnej części powierzchni kilkakrotnie pozyskują produkcję. Z racji prowadzonej działalności otrzymywały one najniższe dopłaty operacyjne w przeliczeniu na gospodarstwo, a ich udział w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego był najniższy ze wszystkich badanych grup.

4. Gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych ponosiły najniższe koszty ogółem na 1 ha użytków rolnych, jednak produktywność ziemi była w nich również na niskim poziomie. Gospodarstwa te charakteryzowały się największą powierzchnią wśród badanej zbiorowości, co pozwoliło im osiągnąć zarówno najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną jak również najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na nieopłaconą osobę pełnozatrudnioną. Stosunek dopłat operacyjnych do dochodu stanowił w opisywanych gospodarstwach 45%. Gospodarstwa te, podobnie jak jednostki wyspecjalizowane w uprawach trwałych, poniosły najniższe koszty wytworzenia 1 zł produkcji.
5. Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych osiągnęły korzystną relację kosztów ogółem do produkcji ogółem. Wytworzenie 1 zł produkcji obciążone było 0,70 zł kosztów. Pod względem wartości produkcji z 1 ha oraz kosztów produkcji na 1 ha użytków rolnych zajmowały one 3. miejsce w badanej zbiorowości. Poniosły one natomiast najniższe koszty bezpośrednie ogółem w stosunku do produkcji ogółem. W najmniejszym stopniu dodzierżawiały one ziemię, co niewątpliwie związane jest z charakterem prowadzonej produkcji: zakładanie sadów oraz plantacji jagodowych uzasadnione jest na ziemi, która pozostanie w użytkowaniu przez wiele lat. Gospodarstwa te posiadały również największy udział amortyzacji w wartości dodanej brutto, co również związane jest z rodzajem produkcji.
6. Spośród gospodarstw zajmujących się produkcją zwierzęcą najwyższa produkcja w przeliczeniu na LU wystąpiła w gospodarstwach specjalizujących się w chowie krów mlecznych. Gospodarstwa te poniosły najniższy wśród typów zwierzęcych koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem wynoszący 0,75 zł.
7. Najniższa produkcja na LU spośród gospodarstw zwierzęcych wystąpiła w typie zwierzęta trawożerne. Gospodarstwa z tej grupy ponosiły również najniższe koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na LU. Koszt wytworzenia 1 zł produkcji wyniósł 0,84 zł i był najwyższy w analizowanej zbiorowości. Gospodarstwa te osiągnęły najniższą, spośród wszystkich badanych gospodarstw indywidualnych, wartość dodaną netto na 1 ha użytków rolnych jak również najniższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego zarówno w przeliczeniu na nieopłaconą osobę pełnozatrudnioną jak i w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych własnych. Ważny element ich działalności stanowiły dopłaty operacyjne. Miały one w tej grupie najwyższy udział w tworzeniu dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego.

8. Analiza gospodarstw pogrupowanych według klas wielkości ekonomicznej wykazuje na powiązanie wyników osiąganych przez te gospodarstwa z ich wielkością ekonomiczną. Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej rosła produktywność ziemi oraz produkcja zwierzęca w przeliczeniu na 1 LU. Zwiększały się również koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych oraz relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem.
9. W koszcie wytworzenia 1 zł produkcji tendencja nie była już tak silnie związana z wielkością ekonomiczną. Najgorsza sytuacja wystąpiła w gospodarstwach bardzo małych, które na wyprodukowanie 1 zł ponosiły 0,87 zł kosztów. Następnie relacja ta zmniejszała się aż do gospodarstw średnio-dużych, które ponosząc 0,75 zł na wyprodukowanie 1 zł, osiągnęły najlepsze, pod tym względem, wyniki. W gospodarstwach dużych i bardzo dużych ponownie nastąpił wzrost zaangażowanych kosztów w stosunku do produkcji ogółem.
10. Biorąc pod uwagę wartość dodaną netto na osobę pełnozatrudnioną oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na nieopłaconą osobę pełnozatrudnioną gospodarstwa bardzo małe osiągnęły najłabsze wyniki. Wartości te były w nich niższe niż przeciętne roczne wynagrodzenie w gospodarce narodowej. Gospodarstwa te były najsilniej uzależnione od dopłat operacyjnych – ich udział w dochodzie wynosił 74%. Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej udział dopłat malał, rosły natomiast wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą. Gospodarstwa bardzo duże ze względu na znaczne zaangażowanie pracy najemnej osiągnęły nieco niższą, niż w poprzedzającej je klasie, wartość dodaną netto na osobę pełnozatrudnioną. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą był w tych gospodarstwach natomiast zdecydowanie wyższy niż w pozostałych grupach.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB